
1. INTELLEKTUAALOMANDI MÕISTE JA SISU	2
2. TÖÖSTUSOMANDI MÕISTE JA SISU	4
3. TÖÖSTUSLIKULT ARENENUD RIIKIDE PATENDIÕIGUSE PÕHISÄTTED	6
4. KAUBAMÄRGI MÕISTE, LIIGID JA FUNKTSIOON	8
5. EESTI VABARIIGI KAUBAMÄRGI SEADUSE PÕHISÄTTED	10
6. LITSENTSI MÕISTE JA LITSENTSILIIGID	11
7. LITSENTSITASU JA LITSENTSITASULIIGID	13
8. LITSENTSILEPINGU STRUKTUUR	14
9. LITSENTSI HIND	22
10. KÕLVATU KONKURENTSI MÕISTE	23
11. EESTI VABARIIGI AUTORIÕIGUSALANE SEADUSANDLUS	25
12. WTO JA INT. OMANDI KAITSE	31
13. TRIPS-LEPINGU OLEMUS JA PÕHISÄTTED	33
14. OSKUSTEABE E. KNOW-HOW MÕISTE JA KASUTAMINE	37
15. TARKVARA ÕIGUSKAITSE	38
16. RAHVUSVAHELISE PATENDI KLASSIFIKATSIOONI STRUKTUUR	44
17. INSENERITEABE MÕISTE ÕIGUSKAITSE	45
18. ÜLEMAAILMNE INT. OMANDI ORGANISATSIOON	46
19. PROOVILEPING	47
20. EESTI VABARIIGI PATENDISEADUSE PÕHISÄTTED	48
21. EESTI VABARIIGI KASULIKU MUDELI SEADUSE PÕHISÄTTED	50
22. TÖÖSTUSDISAINILAHENDUSTE ÕIGUSKAITSE	52
23. EUROOPA PATENDI KONVENTSIOON (EPC)	54
24. EUROOPA ÜHENDUSE PATENDI KONVENTSIOON (CPC)	56
25. PATENDIKOOSTÖÖLEPINGU PÕHISÄTTED	58
26. PIRAATLUSE MÕISTE JA LIIGID	60
27. NAABERÕIGUSED E. AUTORIÕIGUSTEGA KAASNEVAD ÕIGUSED	63
28. TÖÖSTUSOMANDI KAITSE PARIISI KONVENTSIOONI PÕHISÄTTED.	65
29. EUROOPA LIIDU KUJUNEMINE	67
30. EUROOPA LIIDU KAUBAMÄRGI SÜSTEEM	68
31. INTEGRAALSKEEMIDE MIKROLÜLITUSTE TOPOLOOGIA	70
32. PATENDI KIRJELDUSE STRUKTUUR	73

Eksamipiletid aines “Intellektuaalomandi kaitse”

1. Intellektuaalomandi mõiste ja sisu

Õiguste hierarhia:

- Avalik õigus
- Eraõigus:
 - Intellektuaalomandi õigus:
 - Autoriõigus
 - Tööstusomandiõigus
 - Naaberõigused e. autoriõigusega kaasnevad õigused

Termin *intellektuaalomand* põhineb mõistel *proprius* — *intellectual property*. Üldmõistena tähendab see kõiki inimese vaimsest tegevusest tulenevaid resultaate (ideed, leiutised, luuletused, jne.). Intellektuaalomand on õigus. Kuid tal on palju materiaalse omandi tunnuseid: ta kujutab endast vara, mida võib üürida, rentida, osta ja müüa, ta võib olla lepingu objekt, tasuta üleandmise objekt. Erinevus materiaalse omandiga seisneb selles, et intellektuaalomandit ei saa määratleda füüsiliste parameetrite abil. Selleks, et teda kaitsta peab saama seda eristada. Intellektuaalomandi erinevus omandiõigusest näiteks kinnisasjale on õiguste tähtjalisus. Omandiõigus kinnisasjale võib kuuluda isikule tähtajatult (tänu sellele aspektile sai võimalikuks ebaseaduslikult võõrandatud vara tagastamine). Intellektuaalomandi õigused on aga tähtjalised, see tähendab, seadusandluses fikseeritud tähtaja jooksul on õiguste omanikul võimalik saada loomeressursi kasutamisest tulu ja selle tähtaja lõppemisel muutub loomingu resultant vabalt kasutatavaks. See tagab autorile võimaluse saada oma loomingu eest õiglast tulu, kuid ka kogu ühiskonnal on võimalik seda intellektuaalset loominut kasutada.

Intellektuaalomandi õigused on territoriaalse iseloomuga õigused, st. Loometulemusi ja nendest tulenevaid õigusi kaitstakse ainult riigi territooriumil ja oma riigi kodanike ja alaliste elanike suhtes. Omandiõiguse puhul mingi asja omandiks olemist tunnistatakse automaatselt kõikides riikides ja seda kaitstakse vastava riigi õigusega. Intellektuaalomandi puhul on territooriumi piiride ületamise ainsad vahendid rahvusvahelised kokkulepped ja riikidevahelised kahepoolsed kokkulepped.

Rahvusvaheliselt tunnustatud intellektuaalomandi legaalne määratlus on antud 14.07.67 Stockholmis. Intellektuaalomandi õiguskaitse õigused on seotud:

- 1) kirjandus-, kunstiteoste ning teadustöödega (autoriõigus)
- 2) esituskunstnike poolt teoste esitamisega ja raadio/TV ülekannetega (naaberõigused)
- 3) leiutistega kõigis valdkondades
- 4) teadusavastustega
- 5) tööstusdisainilahendustega
- 6) kaubamärkide, nimede ja tähistega
- 7) kaitsega kõlvatu konkurents vastu

ja kõikide teiste õigustega, mis tulenevad intellektuaalsest tegevusest tööstuse, teaduse ja kunsti vallas.

01.01.1995 kehtib Eestis raamatupidamise seadus, mille alusel jaotatakse ettevõtte varad käibe- ja põhivaradeks, viimane jaguneb immateriaalseks ja materiaalseks põhivaraks. Immateriaalse hulka kuuluvad kaubamärk, litsentsid, frantsiisid, firmaväärtus, patendid, asutamise ja arenguväljaminekud.

2. Tööstusomandi mõiste ja sisu

Tööstusomand pärineb tsiviilõigusest ning tema objektideks on: leiutised, kasulikud mudelid, disainilahendused, märgid, firmnimed, viited päritolu kohale (prantsuse vein).

Tööstusomandi vallas kehtib peamist kokkulepet:

- 1) tööstusomandi kaitse Pariisi konventsioon, millele kirjutati alla 1883. aastal, laieneb tööstusomandi mõistele: põllumajandustoodetele, maavaradele, kõikidele tööstuslikele toodetele.
- 2) Berni konventsioon kirjandus- ja kunstiteoste kaitseks sõlmiti 1886. Aastal, millega ka Eesti taasühines 1994. Aastal. Berni konventsiooniga saab kaitsta: audiovisuaalseid teoseid, muusikateoseid, arvutiprogramme, andmebaase, skulptuure, jms.

Tööstusomandi õiguskaitset reguleerivad seadused:

- 1) kaubamärgi seadus 01.10.1992, muutmise seadus 13.02.1997
- 2) autoriõiguse seadus 12.12.1992
- 3) konkurentsiseadus 01.01.1994
- 4) sordikaitse seadus 24.03.1994
- 5) patendiseadus 23.05.1994
- 6) kasuliku mudeli seadus 23.05.1994
- 7) ringhäälinguseadus 19.05.1994
- 8) tõuaretuse seadus 08.06.1995
- 9) reklaamiseadus 01.01.1998
- 10) tööstusdisaini kaitse seadus 11.01.1998

Eesti Vabariik on ühinenud paljude rahvusvaheliste kokkulepetega:

- 1) ülemaailmne intellektuaalomandi organisatsioon (WIPO), 05.02.1994
- 2) tööstusomandi kaitse Pariisi konventsioon
- 3) patendikoostöö leping (PCT), 24.08.1994
- 4) Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon
- 5) märkide registreerimisel kasutatavate kaupade ja teenuste rahvusvaheline klassifikatsioon — Nizza kokkulepe, 27.05.1996 (42 kauba- ja teenuse klassi)
- 6) Rahvusvaheline patendiklassifikatsiooni Strasbourgi kokkulepe, 27.02.1997
- 7) mikroorganismide deponeerimise rahvusvaheline tunnustamise Budapesti leping, 14.09.1996
- 8) Tööstusdisainilahenduste rahvusvaheline klassifikatsiooni Locarno kokkulepe, 31.10.1996
- 9) üldine tolli- ja kaubanduskokkulepe GATT. Maailma Kaubandusorganisatsioon (WTO)
- 10) Euroopa Ühenduse ja nende liikmesriikide ning Eesti Vabariigi vaheline assotsiatsioonileping
- 11) EPC — Euroopa patendikonventsioon

Vastu tuleks kindlasti võtta veel:

- 1) mikrolülituste topoloogia seadus

- 2) töösuhete leiutise seadus
- 3) kaabellevi seadus
- 4) tehnoloogia siirdamise seadus koos tüüplitsentsilepinguga
- 5) riigikaitsealaste leiutiste seadus

3. Tööstuslikult arenenud riikide patendiõiguse põhisätted

Tööstuslikult arenenud riikide patendiõiguse põhiõiguseks on seadus. Eri riikides on nende seadustega reguleeritavate ühiskondlike suhete maht erinev. Nii nt. Austria, GB, ja Jaapani seadused reguleerivad detailselt mitmesuguseid õigussuhteid, mis on seotud leiutise loomise ja sellekohaste õiguste vormistamisega. Samal ajal Skandinaaviamaade ja Belgia patendi seadusandlus sisaldab üksnes kõige üldisemaid sätteid. Hoolimata erisustest patendiõiguslike suhete reguleerimises reglementeerivad enamiku arenenud riikide patendiseadused järgmisi küsimusi:

- 1) leiutise patentsuse kriteeriumid
- 2) nõuded, mis esitatakse õiguste vormistamisel leitisele (nt. õigus esitada)
- 3) patenditaotluste läbivaatamise kord patendiametis ja vaidluste lahendamise kord õiguste vormistamise staadiumis
- 4) patendiomaniku õiguste ja kohustuste maht
- 5) patendiõiguste rikkumise mõiste ja sanktsioonid

Tähtsat osa õigussuhete reguleerimisel arenenud riikides etendavad kohtuotsused. Kohtupraktikal on kõikides riikides suur tähtsus niisuguste küsimuste reguleerimisel nagu, leiutise prioriteedi, patentsuse, patendikirjelduses oleva leiutise olemuse avamise astme, patendiõiguste rikkumise ja muu säärase kindlaksmääramine.

Patendiseaduste kõrval on tähtsateks õigussuhete reguleerimise allikaks RV kokkulepped: Tööstusomandi Pariisi konventsioon. Sõltuvalt sellest, missugused asjaolud võetakse arvesse tehnilise lahenduse uudsuse kindlaksmääramisel võib riigid jaotada leiutis uudsuse seisukohalt kolme rühma:

- 1) absoluutse maailmauudsusega riigid
- 2) kohaliku e. lokaalse uudsusega riigid
- 3) piiratud maailmauudsusega riigid.

Abs. maailmauudsusega riikides kontrollitakse leiutise uudsust tehnikamaailma andmete põhjal, kusjuures leiutise objektile vastandatakse uudsuse ekspertiisil eelnevad rahvuslikud ja välismaised patendimaterjalid ning publikatsioonid, samuti nii kodu- kui ka välismaal leiutise avaliku kasutamise faktid. Enamikes tööstuslikult arenenud riikides ongi patentsuse kriteeriumina kehtestatud abs. maailmauudsus.

Kohaliku uudsusega riikides vastandatakse leiutise ekspertiisil tehnilisele lahendusele ainult need andmed, mis on tuntud selle riigi territooriumil. Kui publikatsiooni riigi territooriumile ei ole saanud, siis seda uudsuse ekspertiisil arvesse ei võeta (Kreeka, Türgi, Hispaania, Läti, Leedu).

Piiratud maailmauudsusega riikides rikuvad leiutise uudsust nii kohalikud kui ka välismaised trükitud publikatsioonid. Leiutise kasutamise fakti võetakse arvesse ainult siis, kui kasutamine toimus selles samas riigis. Leiutise uudsus määratakse kindlaks mingil ajahetkel, harilikult kuupäevaks, mis määrab kindlaks leiutise prioriteedi ehk ESIMUSE. Mõnes riigis nt. Prantsusmaal, Shveitsis määratakse prioriteedi kuupäev minutilise täpsusega. Eristatakse 2 patentide väljaandmise süsteemi: taotlussüsteemi ja autorisüsteemi. Taotlussüsteemiga riikides antakse patent välja leiutistaotluse esimesele esitajale, hoolimata sellest, kas ta on leiutise autor või mitte (first to file), kuid nt. USAs kehtib autorisüsteem — õigu esitada leiutistaotlust ja saada patenti on leiduril või isikul,

kes on saanud selle õiguse seadusega ettenähtud korras. Euroopa riikides on taotlussüsteem. Tööstuslikult arenenud riikide patendiseadused määravad kindlaks ka patentitavate objektide ringi. Kõikides arenenud riikides patentitakse tooteid, ainekoostisi, meetodeid, tuntud meetodite ja toodete uusi rakendusi ning uusi taimesorte. Ameerika Ühendriikides antakse patente välja võrdlemisi laiale leiutusobjektide ringile ning sellega kaitstakse seadmeid, meetodeid, taimesorte, ainekoostisi, medikamente ja keemilisel teel saadud aineid. Võrdlemisi lai ring on ka Prantsusmaal (toiduained, maitseained, kosmeetikavahendid, põllumajanduskultuurid). Medikamendid on üldreeglina patentitavad juhul, kui nad kujutavad endast produkti ainet või koostist, millele on taotlus esitatud esmakordselt ja millel on terapeutilised või diagnostilised omadused ning mida saab kasutada inimeste või loomade raviks. Kõikides riikides kuuluvad mittepatentsete objektide hulka leiutised, mis on vastuolus avaliku korra, heade kommete, kehtivate seaduste, moraali ja usukultusega.

4. Kaubamärgi mõiste, liigid ja funktsioon

Kaubamärk on kaubal või pakendil leiduv tähis, mille abil eristada samaliigilisi kaupu tootjate järgi. Põhilised kaubamärgi liigid:

- 1) sõnamärgid. Esindusfunktsiooni kannab kindel sõna (IBM, BMW, Apple). Sõnamärgid võivad koosneda mitmest tähekombinatsioonist,
- 2) kujutismärgid
- 3) kombineeritud märgid esimese ja teise liigi ühendamisel, kusjuures kujutisel ja sõnal võib olla erinev tähendus
- 4) ruumilised märgid (Coca-Cola ja Saku Originaal pudelid)
- 5) helimärgid (kindlad meloodialõigud), mida on võimalik esitada nootide abil
- 6) liikuvad märgid
- 7) lõhnamärgid.

Kaubamärgi funktsioon:

- 1) hõlbustada toote eristamist, seega peab võimalikul ostjal kergesti mõista olema, et see toode erineb teistest samaliigilistest toodetest
- 2) annab tootele nime, nt. Coca-Cola, Marlboro, jne.
- 3) kergendab kauba äratundmist
- 4) hõlbustab kauba meeldejätmist
- 5) viitab kauba päritolule
- 6) annab kauba kohta infot
- 7) stimuleerib tarbijas just selle kauba ostusoovi *
- 8) sümboliseerib toote kõrget kvaliteeti ja garantiid *
- 9) reklaamifunktsioon *

* Eestis ei kasutata

® — registered

™ — trademark registered

Ärinimi ehk firma nimi on äriregistrisse kantud nimi, mille all ettevõtja tegutseb. Füüsilisest isikust ettevõtja ärinimi peab sisaldama ettevõtja ees- ja perekonnanime ning sellele ei või lisada äriühingule viitavat lühendit või täiendit. Erinõuded on talupidajate jaoks, kellel on võimalik valida oma täisnime või oma talu nime vahel. Juriidilisest isikust ettevõtjal võib olla ainult üks ärinimi (kuid mitu kaubamärki) täiendiga nagu AS või OÜ jne.

Logotüüp on ärinime, selle lühendi, esitähete või esitähe kindel graafiline kujutis. Logotüüp on erilise graafilise lahendusega sõnaline kaubamärk.

Firmamärk on kaubamärgi eriliik ja selleks võime pidada ärinime, ettevõtte logot või muud tähist ja tavaliselt on see kas kujutis- või kombineeritud märgina. Firmamärk on ettevõtte põhi kaubamärk.

Kaubamärgi taotlusel tuleb igas kasutatavas klassis registreerida. Esimene riigilõiv 2800.-, järgmine 1000.-, pikendamine 3000.-.

“Äravahetamiseni sarnane” — kaubamärgi eristusvõime ehk võime identifitseerida kaupa sellisena, et tarbija suudab seda kaubamärki eristada teistest samaliigilistest kaupade või teenuste tähistamisel kasutatavatest märkidest.

5. Eesti Vabariigi kaubamärgi seaduse põhisätted

Vastavalt TRIPS lepingu artiklile 15 kaubamärk võib olla iga täht või selle kombinatsioon, mille abil ühe ettevõtte kaupu või teenuseid võib eristada teiste ettevõtete omadest. Liikmesriigid võivad nõuda registreerimise tingimusena seda, et märgid oleksid visuaalselt tajutavad. Liikmesriigid võivad kaubamärgi registreeritavuse teha sõltuvaks kasutamisest. Kaubamärgi esmane registreerimine ja registreerimise eel pikendamine annab kaitse kestuseks vähemalt 7 aastat. Kaubamärgi registreerimist võib piiramatult pikendada. Kui registreerimise kehtivuse säilitamiseks nõutakse kasutamist, võib registreerimise tühistada alles pärast vähemalt 3 aastast katkematu mittekasutamise perioodi, juhul, kui kaubamärgi valdaja ei näita mõjuvaid põhjusi, mis takistab sellist kasutamist.

Eesti Vabariigi kaubamärgiseadus reguleerib suhteid, mis tekivad kauba- ja teenindusmärkide õiguskaitse korraldamisel ning kaitstud kauba- ja teenindusmärkide kasutamisel Eesti Vabariigis.

Kauba- ja teenindusmärk on täht, mida üksik- või juriidiline isik kasutab või kavatses kasutada majandus- ja äritegevuses oma kaupade või teenuste eristamiseks teiste üksik- või juriidiliste isikute samaliigilistest kaupadest ja teenustest. Kaubamärgina võib registreerida tähelisi, sõnalisi, numbrilisi, kujutislikke ja ruumilisi tähtseid või tähtsekombinatsioone. Selle võib registreerida mustvalge või värvilise. Mustvalgena registreeritud kaubamärk on kaitstud mistahes värvikombinatsioonis, värvilise registreeritud aga ainult taotletud värvikombinatsioonis.

Kaubamärgina ei registreerita tähtseid:

- 1) millel puudub eristusvõime
- 2) mis võivad tarbijat eksitada kauba või teenuse sisu, kvaliteedi või päritolu suhtes
- 3) mis on teatud liiki kaupade või teenuste tähistamisel üldkasutatavad
- 4) mis koosnevad üksnes tähtedest, numbritest ja märkidest, sisaldades vaid andmeid kauba või teenuse liigi, kvaliteedi, hulga, omaduste, hinna, jms. kohta
- 5) mis on vastuolus avaliku korra ja moraali
- 6) mis kordavad õiguskaitset saanud tööstusnäidiseid
- 7) autoriõigusega kaitstud kunsti-, kirjandus- ja heliteoseid ning nende nimetusi
- 8) perekonnanimesid ja portreesid, kui see kahjustab neid nimesid kandvate või portreedel kujutatud isikute varalisi ja mittevaralisi õigusi.

Õigus kaubamärgile kehtib registreerimistaotluse saabumise kuupäevast kuni 10 aasta möödumiseni registrisse kandmise kuupäevast. Kehtivust võib pikendada valdaja avalduse põhjal iga kord 10 aastaks, kui ta esitab avalduse ühe aasta jooksul enne kaubamärgi kehtivuse lõppu, tasudes riigilõivu.

Kaubamärgi valdaja võib koos kaubamärgiga kasutada hoiatustähist, et kaubamärk on Eesti Vabariigis registreeritud (®).

Kollektiivkaubamärk on kaubamärk, mille puhul juriidiliste isikute ühendus omandab ainuõiguse kasutada seda ühenduse ja ühenduse liikmete kaupade ja teenuste tähistamiseks ühenduse või kaubamärgi põhikirjas kindlaksmääratud tingimustel.

Kaubamärgi valdaja (litsentsiaar) võib litsentsilepingu alusel anda kaubamärgi kasutamise õiguse teisele isikule. Litsentsilepingu kohta tehakse kanne registrisse pärast riigilõivu tasumist. Kaubamärgivaldaja võib registreeritud kaubamärgi loovutada üksik- või juriidilisele isikule kas kõigi või osa kaupade või teenuste suhtes. Juriidiliste isikute reorganiseerimisel, sulgemisel, pankrotistumisel, pantimisel või muudel sellistel juhtudel muutub kaubamärgi juriidiline staatus, mille kohta tehakse kanne registrisse pärast riigilõivu tasumist.

Kaubamärgi valdaja õigusi kaitstakse halduskorras ja kohtus.

6. Litsentsi mõiste ja litsentsiliigid

Termin litsents lähtub sõnast *licentia* (lad.), mis tähendab valitsuse või patendi omaniku poolt antud luba leiutise või muu kaitseks. Juriidiliselt vormistatakse litsentsi ost-müük litsentsilepinguga, mille pooli nimetatakse litsentsiaar (müüja) ja litsentsiaat (ostja). Patendiomaniku õigust kaitstakse tsiviil ja kriminaalkorras. Rahvusvahelises litsentsikaubanduses on välja kujunenud neli liiki:

- 1) lihtlitsentsileping on levinuim liik ja seda antakse üldiselt laiatarbekaupade peale (toiduained jms.). Litsentsiaar lubab litsentsiaadil kasutada oma leiutist, kaubamärki, jne. kindlaksmääratud tingimustel või piirides jättes seejuures endale õiguse kasutada seda ise kui ka välja anda teisi litsentse kolmandatele isikutele samades tingimustes või piirides nagu esimesele litsentsiaadile. Kitsendavateks piirideks võivad olla territoriaalsed piirid, st. niigusel juhul on litsentsiaadil õigus litsentsi objekti järgi toota ja turustada kaupu teatud riigi või riikide territooriumil või piires. Kitsendavad piirid võivad olla ka koguselised, st. litsentsiaat võib litsentsi järgi valmistada teatud arvu tooteid. Kitsendused võivad olla ka ajalised, st. litsents antakse välja kindlaks ajavahemikuks.
- 2) ainulitsents — müümisel annab litsentsiaar litsentsiaadile monopoolse ehk ainuõiguse litsentsilepingu objekti kasutamiseks loobudes samal ajal ise selle objekti kasutamisest samades piirides või tingimustel. Samal ajal kohustub ta mitte müüma kolmandatele isikutele litsentsi nendes piirides või tingimustel, mis on fikseeritud litsentsilepingus. see aga ei võta litsentsiaarilt võimalust objekti iseseisvalt kasutada ja anda litsentse teistele isikutele piirides või tingimustel, mis ei ole vastuolus esimese litsentsilepinguga.
- 3) täislitsentsilepingu alusel annab litsentsiaar litsentsiaadile ainuõiguse kasutada objekti kogu litsentsilepingu kehtivuse ajal, selle aja jooksul ei ole litsentsiaaril õigust leiutist või muud objekti ise kasutada ega välja anda teisi litsentse sellele leiutisele. Rahvusvahelises praktikas sõlmitakse täislitsentsilepinguid harva ja seda üksnes juhul, kui litsentsiaaril puuduvad võimalused patenti iseseisvalt rakendada.
- 4) ristlitsentsilepingud on võitnud suure populaarsuse Jaapani, USA ja Kanada kaubanduspraktikas. Selliste litsentsilepingute puhul toimub tegelikult litsentside vahetamine ilma rahalise arvestuseta. Neid lepinguid sõlmitakse suurte firmade vahel kaalutlusel, et sageli on kasulikum saada leiutisele vastutasuks teine leiutis kui raha. see moodus lihtsustab tunduvalt litsentsilepingute operatsioone.

Sundlitsentsi all mõistetakse patenditud leiutise kasutamise luba, mille annab välja kompetentne riiklik organ (kohus) koos patendiomanikule litsentsitasu maksmisega.

Litsentsilepinguid võib liigitada patendiga lepinguteks:

- 1) leiutiste-
- 2) tööstusdisainilahenduste-
- 3) kaubamärkide-
- 4) kasulike mudelite litsentsilepingud

ja oskusteabe (know-how) lepingud (patendikaitseta), tasulised või tasuta (ristlitsents) lepingud.

7. Litsentsitasu ja litsentsitasuliigid

Litsentsilepingu põhitingimusi on, et litsentsiostja maksab litsentsitasu patendiõiguste kasutamise eest. Litsentsilepingus fikseeritakse litsentsitasu suurus ja selle maksmise kord. Rahvusvahelises litsentsikaubanduses on välja kujunenud järgmised litsentsitasu maksmise liigid: paushaalmaksed, perioodilised maksed, perioodilised kasutusmaksed koos esialgse paushaalmakse ning minimaalsete garanteeritud maksetega.

Paushaalmaksete vormi kasutatakse harilikult siis, kui on tegemist oskusteabe müügiga või kui litsents müüakse koos seadmega ja litsents on kogu tehingus teisejärgulise tähtsusega. Paushaalmaksete vormi kasutatakse ka siis, kui litsentsiaaril puuduvad võimalused kontrollida litsentsiaadi tegevust. Eelis on selles, et litsentsiaar saab korraga kätte kogu summa, ega sõltu võimalikust riskist, mis on seotud litsentsilepingu objekti kasutamisega ning litsentsijärgse toodangu turustamisega. Puuduseks aga see, et paushaalmakse summa on tunduvalt väiksem summast, mida litsentsiaar võiks saada perioodiliste kasutusmaksetega.

Perioodilised kasutusmaksed e. royalty on litsentsitehingutes üsna levinud. Harilikult tasutakse royalty protsentides litsentsijärgse toodangu müügihinnast, toodangu hulgast jne. Protsent kõigub 0,3–40 piires (valdavalt 2–10%). Perioodilised kasutusmaksed tasutakse kord kvartalis, poolaastas või aastas. Vahel kasutatakse nn. libisevat skaalat (sõltuvalt müügi edust protsent väheneb).

Kolmas võimalus on kasutada perioodilisi kasutusmaksed koos esialgse paushaalmaksega. Selle maksevormi puhul tasub litsentsiaat litsentsilepingus fikseeritud teatava kindla paushaalmakse (tavaliselt 5–25% litsentsihinnast), millele lisandub perioodiline kasutusmakse.

Perioodilised kasutusmaksed koos esialgse paushaalmakse ning minimaalse garanteeritud maksetega. selline litsentsitasu maksmise viis on leidnud kasutamist ainulitsentsi andmise puhul. See vorm näeb ette lepingupoolte vahel fikseeritud iga-aastase minimaalse garanteeritud summa tasumist litsentsiaadi poolt olenemata litsentsijärgse toodangu väljalaskmisest. Minimaalselt garanteeritud maksed tasutakse litsentsiaadi poolt kord aastas alates litsentsilepingu kehtivuse teisest, kolmandast või viiendast kehtivusaastast ja tootmise evitamise tähtaegadest ning need ei ületa reeglina 50% royalty oodatavast laekumisest. Võimalikest valuuta kõikumistest tingitud kahjumi vältimiseks võetakse litsentsitasu määramisel aluseks valuuta kullasisaldus või arvutatakse tasu mõne suhteliselt stabiilse valuuta suhtes.

8. Litsentsilepingu struktuur

Litsentsileping hõlmab üldjuhul järgmisi osi:

- 1) preambula
- 2) terminite määratlused
- 3) lepingu objekt
- 4) täiustused ja parandused
- 5) tehniline dokumentatsioon
- 6) garantiid ja vastutus
- 7) maksed
- 8) lõivud ja maksud
- 9) informatsioon ja aruandlus
- 10) konfidentsiaalsuse tagamine
- 11) reklaam
- 12) vaidluste lahendamine
- 13) lepingu kehtivusaeg ja tema lõpetamise tingimused
- 14) arbitraazh
- 15) vääramatu jõud (Act of God või force majeure)
- 16) muud tingimused

Näidis litsentsileping:

Preambula — käesolev leping on sõlmitud litsentsiaari (firma nimi, aadress, riik) ühelt poolt ja litsentsiaadiga, selleks et:

- a) litsentsiaar valdab teadusi, kogemusi, oskusi ja inseneriteavet liimvaikude valdkonnas ning selle tootmiseks vajalike seadmete väljatöötamisel ja ekspluateerimisel.
- b) litsentsiaarile kuuluvad patendid ja patenditaotlused liimvaikude valmistamise valdkonnas.
- c) litsentsiaat soovib käesoleva lepingu tingimustel omandada litsentsi liimvaikude tootmiseks ja müügiks.

Pooled leppisid kokku alljärgnevas:

§1 Terminite määratlused

1.1 Toodang, eritoodang — toodang on litsentsi alusel välja lastud toodang, käesoleva lepingu alusel liimvaigud. Eritoodang on välja töötatud litsentsiaadi poolt kasutamiseks litsentsiaari poolt üleantud oskus- ja inseneriteave.

1.2 Oskusteave (know-how) — on kogemused ja teadmised, tootmissaladused, litsentsijärgse toodangu ja eritoodangu valmistamiseks (vt. lepingu lisa).

1.3 Inseneriteave (engineering) — hõlmab arvutusi, katsetulemusi ja tarkvara toodangu valmistamiseks.

1.4 Patendid — litsentsiaarile ja autorile kuuluvad patendid ja patenditaotlused vastavalt käesoleva lepingu lisale ning samuti patendid, millised antakse välja litsentsijärgsele toodangule nende patenditaotluste alusel.

1.5 Tehniline dokumentatsioon — kogu tehniline dokumentatsioon, mis on vajalik litsentsijärgse toodangu väljalaskmiseks (vt. lepingu lisa).

1.6 Territoorium — Eesti Vabariik ja Jaapan.

1.7 Lihtõiguse tsoon — Malaysia ja Singapour.

1.8 Kommertstöötluse algus — see on esimese partii valmistamise kuupäev.

1.9 Müügihind.

1.10 Aruande periood — finantsaasta.

§2 Lepingu objekt

2.1 Litsentsiaar annab litsentsiaadile tasu eest, mis on ettenähtud käesoleva lepingu §5 ainuõiguse patentide oskuse ja teabe kasutamiseks eesmärgil toota, kasutada ja müüa toodangut ning eritoodangut territooriumil ja lihtõiguse, litsentsijärgse toodangu ning eritoodangu lihtõiguse tsoonis.

2.2 Litsentsiaaril on õigus Eesti Vabariigi territooriumil litsentsijärgset toodangut oma tarbeks toota ja kasutada.

2.3 Litsentsiaadil on õigus anda välja all-litsentse kolmandatele isikutele, kelle asukoht on määratud territooriumil litsentsiaari kirjalikul nõusolekul. Litsentsiaat kohustub enne ll-litsentsi lepingu allkirjutamist kooskõlastama lepingu põhitingimused litsentsiaariga.

2.4 Litsentsiaadi poolt käesoleva paragrahvi tingimuste rikkumise korral on litsentsiaaril õigus käesolev leping lõpetada ilma arbitraazhi poole pöördumata, kusjuures saadud litsentsitasu ei kuulu tagastamisele.

§3 Tehniline dokumentatsioon

3.1 Kogu tehniline dokumentatsioon ja muud materjalid vastavalt lepingu lisale annab litsentsiaar litsentsiaadile üle Tallinnas inglise ja jaapani keeles kolmes eksemplaris ühe kuu juuksul alates käesoleva lepingu jõustumisest. Tehnilise dokumentatsiooni koostab litsentsiaar ja kooskõlastab litsentsiaadiga vastavalt ISO standarditele.

3.2 Tehniline dokumentatsioon peab sisaldama tingtähiste ja tehase normide deshifreeringuid. Tehnilise dokumentatsiooni ja teiste materjalide üleandmise kohta koostatakse vastuvõtu ja üleande akt, mõlema poole volitatud esindajate allkirjadega.

3.3 Litsentsiaat võib dokumentatsiooni oma vajadusteks paljundada kui täites konfidentsiaalsuse tagamise kohustusi.

§4 Garantiid ja vastutus

4.1 Litsentsiaar garanteerib, et tehnilise dokumentatsiooni maht ja kvaliteet võimaldab litsentsiaadil valmistada litsentsijärgset toodangut, samal ajal litsentsiaat garanteerib litsentsijärgse toodangu kvaliteetse valmistamise vastavalt litsentsiaarilt saadud tehnilisele dokumentatsioonile.

4.2 Litsentsiaar garanteerib litsentsijärgse toodangu valmistamise võimalikkuse litsentsiaadi poolt, mis ei jää oma omaduste poolest alla litsentsiaari poolt valmistatu poolest tingimusel, et litsentsiaat kasutab õigesti saadud tehnilist dokumentatsiooni ja litsentsiaarilt saadud eeskirju.

4.3 Litsentsiaat annab üle litsentsiaarile kõik tellimused litsentsijärgse toodangu ja eritoodangu kohta, millised ta saab ettevõtetelt ja firmadelt, kes asuvad väljaspool territooriumi ja lihtõiguse tsooni, aga litsentsiaar teatab litsentsiaadile tellimustest, millised ta saab territooriumi riikidest.

§5 Litsentsitasu

5.1 Käesoleva lepinguga õiguse andmise hüvituseks ja tehnilise dokumentatsiooni ning oskusteabe ja inseneriteabe üleandmise eest maksab litsentsiaat litsentsiaarile litsentsitasu vastavalt alljärgnevale.

5.2 Esialgse paushaalmakse \$ 100 000, 15 päeva jooksul pärast vastavalt käesoleva lepingu §3 tehnilise dokumentatsiooni üleandmist.

5.3 Perioodilised kasutusmaksed, ehk *royalty*, makstakse litsentsiaarile 6% litsentsijärgse toodangu ja eritoodangu müügihinna 30 päeva jooksul pärast aruande perioodi.

5.4 Litsentsitasu makstakse litsentsiaadi poolt litsentsiaari kasuks USA dollarites.

5.5 Kogu litsentsitasu all käesoleva lepingu järgi mõistetakse neto tasu litsentsiaari kasuks.

5.6 Kogu litsentsitasu käesoleva lepingu järgi makstakse litsentsiaadi poolt summade ülekandmise teel litsentsiaari arvele Eesti Vabariigis.

§6 Lõivud ja maksud

Kõik lõivud, maksud ja muud kulutused, mis on seotud käesoleva lepingu sõlmimisega ja täitmisega ja mis võetakse territooriumil ja lihtõiguse tsoonis, aga samuti kõik kulud, mis on seotud valuutavahetustega ning esialgse paushaalmakse ning *royalty* ülekanded litsentsiaari arvele, kannab litsentsiaat.

§7 Info ja aruandlus

Aruande perioodile järgneva 15 päeva jooksul litsentsiaat esitab litsentsiaarile koondraamatupidamise andmed toodetud, müüdüd ja kasutatud litsentsijärgse toodangu ja eritoodangu kohta aruande perioodil, aga samuti andmed toodangu müügihindade kohta. Litsentsiaadil on ise või mõlemaid pooli rahuldava audiitori vahendusel õigus kontrollida litsentsijärgse toodangu või eritoodangu tootmise ning turustamise seisuga kohta litsentsiaadi ettevõttes ja tal on õigus kontrollida ka raamatupidamise andmete õigsust. Litsentsiaadil lasub kohustus niisugust kontrolli võimaldada, kusjuures kontrolli kulud kannab litsentsiaar.

§8 Koostöö, täiustused ja parandused

8.1 Pooled kohustuvad viivitamatult informeerima teineteist kõikidest nende poolt tehtud parandustest või täiustustest, mis puudutavad litsentsijärgset toodangut. Lisaks sellele litsentsiaat kohustub informeerima litsentsiaari eritoodangu loomisest aga samuti tema poolt sinna sisseviidud täiustustest ja parandustest.

8.2 Litsentsijärgse toodangu patentsed täiustused ja parandused, mis on tehtud ühe poole poolt loetakse sellele poolele kuuluvateks. Kui need täiustused ja parandused tehakse litsentsiaari poolt, siis nad pakutakse territooriumil esmajärjekorras litsentsiaadile. Need täiustused ja parandused, mis on tehtud teise poole poolt pakutakse esmajärjekorras litsentsiaarile.

8.3 Litsentsiaat kohustub informeerima litsentsiaari litsentsijärgse toodangu ja eritoodangu kasutamise kõikidest liikidest ja moodustest, millised saavad talle teatavaks.

§9 Konfidentsiaalsuse tagamine

Litsentsiaat garanteerib litsentsiaarilt saadud litsentsijärgse toodanguga seonduva tehnilise dokumentatsiooni, info, oskus- ja inseneriteabe konfidentsiaalsuse säilitamise. Üleantud dokumentatsiooni, info ja oskus- ning inseneriteabega tutvustatakse ainult neid isikuid litsentsiaadi firmast, kes on otseselt seotud litsentsijärgse toodangu väljalaskmisega. Litsentsiaat teeb kõikvõimaliku selleks, et ära hoida ülalnimetatud dokumentatsiooni ja info avalikustamise oma töötajate poolt või nende tutvustamise kolmandatele isikutele ilma litsentsiaari sellekohase kirjaliku loata. Ülalmainitud materjalide avalikustamise juhul litsentsiaadi poolt heastab litsentsiaat litsentsiaarile kõik sellega seoses tekitatud kahju.

§10 Patendi õiguste kaitse

Käesoleva lepingu kogu kehtivuse ajal litsentsiaat:

10.1 Tunnistab patendi omaniku õigusi patentidele ja ei vaidlusta või ei takista patentide väljandmist ise ega aita kaasa niisugusteks toiminguteks kolmandatele isikutele.

10.2 Osutab litsentsiaarile kõikvõimalikku abi, kui niisugune osutub vajalikuks, patendi omaniku õiguste kaitseks patentidele kolmandate isikute poolt esitatavate võimalikkude hagide puhul, aga samuti vajaduse korral esitada hagi õigusrikkuja vastu. Kolmandate isikute poolt patentide võimaliku õiguste rikkumise korral territooriumil litsentsiaat teatab sellest litsentsiaarile viivitamatult ja reguleerib niisugused rikkumised enda kulul ja riisikol. Litsentsiaar asutab litsentsiaadile kõikvõimalikku abi patentidest tulenevate õiguste rikkujate kohtulikuks jälitamiseks ja kaitsmiseks kolmandate isikute selliste hagide vastu. Kui litsentsiaat soovib patentida litsentsijärgset toodangut riikides, kus seda ei ole teinud litsentsiaa, siis võiba ta seda teha litsentsiaari nõusolekul ja patendiomaniku nimel. Kõik kulutused, mis on seotud patendiõiguste vormistamisega ja patendilõivude tasumisega kannab litsentsiaat.

§11 Reklaam

Litsentsiaat kohustub omal kulul reklaamima litsentsijärgset toodangut, et tagada selle maksimaalset müüki. Litsentsiaat kohustub näitama reklaammaterjalides, aga samuti litsentsijärgsel toodangul ja eritoodangul, et see on valmistatud litsentsiaari (firma nimi, riik) litsentsi järgi.

§12 Lepingu kehtivuse aeg ja selle lõpetamine

Käesolev leping on sõlmitud kaheksaks aastaks, alates tema jõustumise kuupäevast. Jõustumise kuupäevaks loetakse selle lisade allakirjutamise kuupäeva. Lepingut võib pikendada poolte vastaval kokkuleppel. Käesoleva lepingu pikendamise tingimused määratakse poolte vahel kindlaks, mitte hiljem kui 6 kuud enne käesoleva lepingu kehtivuse lõppu. Litsentsiaaril on õigus lõpetada käesoleva leping ennetähtaegselt kirjaliku teatise esitamise teel, kui:

a) litsentsiaat ei täida oma kohustusi, mis on ette nähtud käesoleva lepingu §5

b) litsentsiaat on kuulutatud maksujõuetuks, on likvideerimise staadiumis või lõpetab oma eksisteerimise muudel põhjustel välja arvatud ümberkujundamisel või ühinemisel.

c) litsentsiaat rikub käesoleva lepingu mingisuguseid muid olulisi tingimusi.

Litsentsiaadil on õigus ennetähtaegselt lõpetada käesoleva leping kirjaliku teatise esitamise teel, kui:

a) litsentsiaar ei ole täitnud kohustusi, mis on fikseeritud käesoleva lepingu §8.

b) litsentsiaar rikub käesoleva lepingu mingisuhuseid teisi olulisi tingimusi.

Kui leping lõpetatakse vastavalt käesoleva paragrahvi tingimustele, siis summat, mis tasuti lõpetamise momendini tagastamisele ei kuulu. Käesoleva lepingu lõppemisel litsentsiaat tagastab kogu tehnilise dokumentatsiooni ja tal ei ole õigust lepingu objekti tasuta kasutada.

§13 Arbitraazh

Kui litsentsiaari ja litsentsiaadi vahel tekivad vidlused käesolevas lepingus ettenähtud või sellega seonduvates küsimustes, siis rakendavad pooled kõiki meetmeid nende lahendamiseks omavaheliste läbirääkimiste teel. Kokkuleppe mittesaavutamise korral kuuluvad vaidlused läbivaatamisele Eesti Vabariigis seadusandlusega kehtestatud korras.

§14 Vääramatu jõud

Kui käesoleva lepingu tingimuste ja kohustuste täitmine osutub võimatuks pooltest sõltumatutel asjaoludes või põhjustel, nagu sõja, tulekahju, veeuputuse, valitsuse vastavate aktide ja muu sellise puhul, üks kannatavatest pooltest informeerib viivitamatult teist poolt ning on vaba oma kohustuste täitmisest vääramatu jõu lõppemiseni tingimusel, et kannataja pool võttis tarvitusele kõik abinõud, et vältida või kõrvaldada niisugused põhjused või asjaolud ning jätkab kohusetundlikult oma kohustuste täitmist käesoleva lepingu järgi siis, kui niisugused põhjused on kõrvaldatud.

§15 Muud tingimused

Poolte suhete kohta küsimustes, mis ei ole reguleeritud või mis ei ole täielikult reguleeritud käesolevas lepingus kohaldatakse territooriumil Eesti Vabariigis kehtivaid seadusi. Poolte õigusi ja kohustusi käesoleva lepingu järgi ei saa loovutada teistele juriidilistele või füüsilistele isikutele ilma teise poole kirjaliku loata välja arvatud juhud, mis on ettenähtud käesolevas lepingus. Käesoleva lepingu mingi tingimuse kehtetuks tunnistamine ei too kaasa teiste tingimuste või kogu lepingu kehtetuks tunnistamist. Käesolev leping on sõlmitud Tallinnas, 25. märtsil 1998. a. kahes eksemplaris, inglise ja jaapani keeles, kusjuures mõlemal tekstil on ühesugune juriidiline jõud.

Poolte juriidilised aadressid:

Litsentsiaar, postiaadress

Litsentsiaat, postiaadress

Panga rekvisiidid

Allkirjad.

9. Litsentsi hind

Leiutise kaubanduslikku väärtust hinnata on keerukas, sest sageli selgub patendi ja litsentsi kui intellektuaalse kauba kommertsväärtus alles tema kasutamisel. Puuduvad universaalsed arvutusvalemid, mille abil litsentsiaar ja litsentsiaat võiksid ühiselt ning täpselt kindlaks määrata litsentsi maksumuse. Rahvusvahelises litsentsikaubanduses püüavad pooled prognoosimise teel määrata tulu suurust, mida litsentsiaat võib saada litsentsiobjekti kasutamisest.

Litsentsi maksumust vähendavad oluliselt järgmised tingimused:

- 1) patenditud leiutiste puudumine
- 2) väärtusliku oskusteabe avaldamine trükis
- 3) trükis ilmunud antireklaam toodangu kohta
- 4) litsentsiobjekt ei ole evitatud tootmises
- 5) litsentsiobjekti ei ole võimalik demonstreerida tööstuslikes tingimustes.

Litsentsi hinda üldiselt mõjutavad järgmised faktorid:

- 1) litsentsilepingu liik
- 2) tööstusharu, kuhu litsentsiobjekt kuulub
- 3) litsentsiaadi oletatav kasum
- 4) leiutise või oskusteabe tehniline väärtus, samuti selle objekti väärtus, mille tootmisel neid kasutatakse
- 5) kapitaalimahutused, mis tehakse litsentsiobjekti tootmiseks vajaliku tööstuse organiseerimisel
- 6) tehniliste täiustuste ja paranduste üleandmise tingimused
- 7) majanduslik efekt, mis saadakse litsentsiobjekti kasutamisest
- 8) litsentsijärgse toodangu oodatav maht lepingu kehtivuse ajal ja toodangu hinnad rahvusvahelisel turul
- 9) litsentsiaari poolt tooraine, sõlmede, detailide, jms. tarnimine litsentsiaarile.
- 10) kulutused seadmete impordile lõitsentsijärgse toodangu väljalaskmiseks
- 11) litsentsiaadi kulutuste suurus arendus- ja katsetööde tehnoloogia sidumiseks
- 12) turgude võimaldamine litsentsiaadi toodangule maades, kus kehtivad litsentsiobjektile väljaantud patendid, turgude maht
- 13) jms.

Üksmeel on selles, et litsentsi hinna kujundamisel on määravaks elemendiks litsentsiaadi kasum.

10. Kõlvatu konkurentsi mõiste

Konkurentsi seaduse §7 kohaselt loetakse kõlvatuks konkurentsiks turusuhetes osaleja teod, mis on vastuolus kahepoolse tegevuse heade kommete ja tavadega ning millega taotletakse ebaausate konkurentsieeliste saamist. Turumajanduse tingimustes mõistetakse konkurentsi all kaubaturul tarbimiseks mõeldud erinevaid kaupu ja teenuseid pakkubvate ettevõtete hulka ning nende vabadust iseseisvalt arendada oma majanduslikku tegevust ja ise otsustada oma vahendite paigutuse üle sõltumata mõjutustest, mis võiksid olla tingitud monopoolse või dominantse positsiooniga ettevõtte poolt oma seisundi kuritarvitamisest või kommertslepingutes sisalduvatest kitsendavatest klauslitest. Domineerivaks loetakse kaubamärki, mis hõlmab 40% või enam turust.

1. Eksitav reklaam — ükskõik, mis viisil, kaasa arvatud selle esitlus, eksitab või tõenäoliselt eksitab isikuid, kellele see reklaam on suunatud, või kelleni see jõuab ning mis oma eksitava iseloomu tõttu tõenäoliselt mõjutab nende majanduslikku käitumist või mis tõenäoliselt kahjustab konkurenti. 01.01.98 kehtib reklaami seadus, mille alusel eksitavaks loetakse reklaami, mis mistahes viisil petab või tõenäoliselt petab üldsust või toodud põhjustel kahjustab või võib kahjustada konkurenti.

2. Ärinime, kaubamärgi või muude tunnuste lubamatu kasutamine, kui neid võib tavalise tähelepanu juures ära vahetada tunnustega, mida teine turusuhetes osaleja juba seaduslikult kasutab.

3. Konkurendi või tema kauba halvustamine, so. tahtlik valeteadete levitamine teise turusuhetes osaleja või tema poolt müüdava kauba või teenuse kohta kui sellega kahjustatakse konkurentsieeliste saamiseks teise turusuhetes osaleja mainet või äritegevust..

4. Ärisaladuse kuritarvitamine. Ärisaladuseks loetakse teise turusuhetes osaleja tehnilist, tehnoloogilist ja muud ärialast teavet samuti teavet kaubanduslike läbirääkimiste, tehingute, turu-uuringute ja muude asjaolude kohta, mille avaldamine pole kohustuslik ja mille saladuses hoidmine peab teine turusuhetes osaleja oluliseks. Kuritarvitamine on teise turusuhetes osaleja ärisaladuse kasutamine konkurentsieeliste saamiseks, kui vastavad andmed on saadud seaduse vastaselt või nende kasutamise on vastuolus teise turusuhetes osalejaga sõlmitud kokkuleppega (tehnospionaazh).

5. Teise turusuhetes osaleja töötaja või esindaja ära kasutamine.

6. Kaupade ja teenuste ebaseaduslik piramine või soodustamine (ostjale müüdavate kaupade või teenuste piramine või müügi sidumine tingimustega, mis ei tulene seadusandlusest või täidesaatva võimu otsustest. Kaupade või teenuste müügi takistamine või nende müügilte kõrvaldamine enne hinnatõusu. Siia kuulub boikoti rakendamine teise turusuhetes osaleja suhtes.

7. Muud teod. Riiklikku järelvalvet konkurentsi üle teostab hinna- ja konkurentsiamet.

Eestis tegelevad kõlvatu konkurentsi nähtustega:

- 1) Eesti Autorite Ühing, 8.oktoober 1991, loodi loomeinimeste initsiatiivil
- 2) Eesti Audiovisuaalautorite Ühing loodi 1995. aastal Eesti Kinomaja juurde ning esindab rezhissöre, stsenaariste ja operaatoreid
- 3) Eesti Fonogrammitootjate Ühing, mille eesmärgiks on esindada ja edendada fonogrammide ja muusikavideote tootjate huve Eesti Vabariigis.

11. Eesti Vabariigi autoriõiguslane seadusandlus

Tekkis alles 15. sajandil seoses Johann Gutenbergi leiutatud trükikunstiga, mille tulemusena levis nii kopeerimine ja võltsimine. Esimene autoriõiguse seadus võeti vastu 1709, "Copyright Statute of Anne". See seadus kehtestas, et 1710. aastaks juba trükitud raamatu autora samuti raamatu kaupmees, trükkal või mõni muu isik (juhul, kui autor oli neile käsikirja või trükitud koopia üle andnud) sai ainuõiguse ja vabaduse trükkida seda raamatut 21 aasta jooksul alates seaduse jõustumisest. Karistuse ähvardusel keelati piraatlik trükkimine ja kohustati kandma enne trükkimist raamatu pealkiri erilisse registrisse ja tasuta loovutama 9 raamatukoopiat ülikoolidele ja raamatukogudele. Esimene kohtuotsus autoriõiguse küsimustes, mis pani aluse pretsedendiõigusele, pärineb aastast 1769. Sõnal "autoriõigus" on seadusandluses ja kõnepruugis 2 erinevat tähendust:

- 1) autoriõigus, kui seaduselt lähtuv normistik, st. õigusnormide kogum, millega reguleeritakse suhteid, mis tekivad kirjandus-, kunsti- ja teadusteoste loomise ja kasutamise käigus,
- 2) autorigõigus kui kirjandus-, kunsti- ja teadusteoste autoritele kuuluv õiguskogum.

Autoriõigust loetakse kõige universaalsemaks õiguse instituudiks, millega saab kaitsta loomingut. Siin tuleb rõhutada 2 momenti:

- 1) igal õiguse instituudil on oma reguleerimise valdkond ja autori õigus kaitseb kirjandus-, kunsti- ja teadusteoseid. Tehnilise loomingu resultaat jääb autoriõiguse poolt kaitseta (oleneb vormistusest).
- 2) autoriõigus kaitseb vaid teose väljendusvormi, mitte aga otseselt teose sisu.

Alates 12.12.1992 kehtib EV autoriõiguse seadus. See sätestab:

- 1) kirjandus-, kunsti- ja teadusteoste autoritele spetsiifilise õiguse, st. **AUTORIÕIGUSE** kaitse oma loometöö tulemustele.
- 2) isikute ringi, kes võivad omandada õigusi autori poolt loodud kirjandus-, kunsti- ja teadusteoste ning nende õigused.
- 3) õigused teoste esitajatele, fonogrammide tootjatele ning raadio- ja TVorganisatsioonidele (autoriõigusega kaasnevad õigused).
- 4) autoriõiguse ja naaberõiguste teostamise piirangut teoste kasutamisel ühiskonna huvides.
- 5) autoriõiguse ja naaberõiguste teostamise garantiid ja kaitsed.

Teoseks loetakse isiku mistahes originaalset loomingulise tegevuse tulemust, kirjandus-, kunsti- või teaduse valdkonnas, mis on väljendatud mingisuguses objektiivses vormis ja on selle vormi kaudu tajutav ning reprodutseeritav kas vahetult või mingisuguse tehnilise vahendi abil. Teosteks, millele tekib autoriõigus võivad olla:

- 1) ilukirjandus, publitsistika, poliitika, haridusalased kirjalikud teosed,
- 2) teaduslikud ja populaarteaduslikud kirjalikud ja kolmemõõtmelised teosed,
- 3) arvutiprogrammid, mida kaitstakse nagu kirjalikke teoseid,
- 4) kõned, loengud, ettekanded, jutlused jt. teosed, mis koosnevad sõnadest ja on väljendatud suuliselt (!),

- 5) stsenaariumid ja nende plaanid, libretod,
- 6) draama- ja muusikalised draamateosed,
- 7) muusikateosed tekstiga ja ilma,
- 8) koreograafiateosed ja pantomiimid,
- 9) AV teosed (kino-, tele-, videofilmid ja programmd, TV saated),
- 10) raadioteosed
- 11) maalikunsti-, graafika-, trükikunstiteosed ja illustratsioonid ja joonistused,
- 12) lavastused ja lavakujunduslikud teosed,
- 13) skulptuuriteosed
- 14) arhitektuurne graafika (joonised, eskiisid, jne.), arhitektuursed plastikalised teosed (mudelid ja maketid),
- 15) tarbekunstiteosed,
- 16) disaini- ja moekunstiteosed,
- 17) fotograafiateosed ja analoogilisel viisil saadud teosed,
- 18) kartograafiateosed
- 19) õigusaktide PROJEKTID,
- 20) arvamused, retsensioonid ja eksperthinnangud,
- 21) tuletatud teosed (teose tõlge või kohandus),
- 22) teoste kogumikud, sh. andmebaasid,
- 23) muud teosed.

Autoriõiguse seadust ei kohaldata:

- 1) ideedele, kujunditele, mõistele, teooriatele, kontsptsioonidele, avastustele, leiutistele ja muudele sellistele int. tegevuse resultaatile, mis on kirjeldatud või selgitatud või muul viisil väljendatud teoses
- 2) rahvaloomingu teostele.
- 3) õigusaktidele ja haldusdokumentidele (seadused, seadlused, määrused, juhendid, käskkirjad, jne) ning nende ametlikele tõlgetele.
- 4) kohtulahenditele ning nende ametlikele tõlgetele.
- 5) riigi ametlikele sõmbolitele ja organisatsioonide sümboolikale (lipud, vapid, ordenid, medalid, märgid) ning rahamärkidele.
- 6) päevauudistele.
- 7) üksikutele väidetele ja andmetele.

Autoriõigus tekib teose loomisega, milleks loetaske teose mingis objektiivses tajumist ja reprodutseerimist võimaldavas vormis fikseerimise momenti. Autoriõiguse tekkimiseks ning teostamiseks ei nõuta mitte mingisuguseid formaalsusi (registreerimist, deponeerimist, jne).

Teos loetakse avaldatuks kui teos või tema mistahes vormis reprodutseeritud koopiad on AUTORI NÕUSOLEKUL antud üldsusele kasutamiseks koguses, mis võimaldab üldsusel sellega tutvuda või seda omandada. Teose avaldamiseks loetakse muuhulgas teose trükis välja andmist, tema eksemplaride panemist müügile, jaotamist, laenutamist, rentimist, üürimist ja muul viisil tasuta või tasu eest kasutada andmist. Teos loetakse avaldatuks kui see on slavestatud arvutisüsteemi, mis on üldsusele ligipääsetav.

Autoriõiguse sisu moodustavad isiklikud moraalised ja varalised õigused. Autori isiklikud mittevaralised õigused on autori isikust lahutamatud ning ei ole üleantavad autori eluajal.

Autori varalised õigused on ülentavad kas üksikute õigustena või õiguste kogumina, kas tasu eest või tasuta. Teose autoril on järgmised isiklikud mittevaralised õigused:

- 1) õigus autorsusele, st. esineda üldsuse ees teose loojana ja nõuda teose loomise fakti tunnustamist teose autorsuse seostamise teel tema isiku ja nimega teose mistahes kasutamisel.
- 2) õigus autori nimele, st. otsustada millisel viisil peab olema tähistatud autori nimi teose kasutamisel, kas autori kodanikunimega, autorimärgiga, varjunime e. pseudonüümiga või ilma nimeta, st. anonüümselt.
- 3) õigus teose puutumatussele, st. teha ise või lubada teistel isikutel teha teoses endas, tema nimetuses või pealkirjas või autorinimes mistahes muudatusi ning õigus vaidlustada ilma autori nõusolekuta tehtud muudatusi.
- 4) õigus teose lisadele, st. lubada lisada oma teosele teiste autorite teoseid, nt illustratsioone, kommentaare, eessõnasid, järelsõnasid, uusi osasid, jne.
- 5) õigus autori au ja väärkuse kaitsele, st. vaidlustada mistahes moonutusi ja teisi ebatäpsusi teoses endas, selle pealkirjas ning autorile ja tema teosele antud hinnanguid, mis kahjustavad autori au ja tema väärikut.
- 6) õigus teose avalikustamisele, st. otsustada, millal teos on valmis üldsusele esitamiseks.
- 7) õigus teose täiendamisele, st. õigus oma avalikustatud teost täiendada ja parandada.
- 8) õigus teost tagasi võtta, st. nõuda teose kasutamise lõpetamist.
- 9) õigus nõuda oma autorinime kõrvaldamist avaldatud teoselt.

Autori varalised õigused:

Autorile kuulub ainuõigus igal moel teost ise kasutada lubada teose samaviisilist kasutamist teiste isikute poolt ja saada TULU oma teose sellisest kasutamisest, va. seaduses sätestatud juhud ja sealhulgas kuulub autorile õigus:

- 1) reprodutseerida oma teost, milleks loetakse ühe või mitme koopia tegemist teosest või selle osast mistahes materiaalses vormis.
- 2) õigus teose levitamisele, st. levitada oma teost või selle koopiaid üldsusele kas müümisel või muul viisil omandiõiguse üleandmise teel, rentides, üürides või muul viisil kasutada andes.
- 3) importida oma välisriigis avaldatud teose koopiaid nende levitamise eesmärgil.
- 4) tõlkida oma teost
- 5) õigus teose töötlemisele, st. teha teose kohandamist.
- 6) õigus teoste kogumikele, st. koostada ja välja anda oma teoste kogumikke ja süstematiseerida oma teoseid.
- 7) õigus avalikule esitamisele, st. teost avalikult esitada kas elavas või tehniliselt vahendatud ettekandes.
- 8) õigus teose eksponeerimisele, st. õigus teost üldusele näidata, kusjuures eksponeerimine tähendab teose või selle koopia näitamist kas vahetult või filmi, slaidi, TV või mistahes muu tehnilise vahendi või protsessi abil.
- 9) õigus teose üle kandmisele, st. kanda teos üle raadio, TV, kaabel, satelliidivõrgu ja muude tehnikavahendite vahendusel.
- 10) teostada oma arhitektuurne projekt seaduses ettenähtud korras.
- 11) teostada oma disaini, tarbekunsti teose jms. projekt.

AÕS §19 sätestab teose kasutamise autori nõusolekuta ja tasu maksmiseta, kuid kasutatud teose autori nime või nimetuse kohustusliku äranäitamise on lubatud:

- 1) õiguspäraselt avaldatud teose refereerimine ja tsiteerimine motiveeritud mahus ja järgides refereeritava või tsiteeritava teose kui terviku mõtte õige edasiandmise kohustust.
- 2) õiguspäraselt avaldatud teose või selle osade kasutamine illustreeriva materjali trükiväljaandes, raadio- ja TVsaates, AV salvestises, ÕPPE-EESMÄRKIDEL ning nende eesmärkidega motiveeritud mahus.
- 3) ajalehtedes ja muudes perioodilistes väljaannetes avaldatud artiklite, avaldatud teostest katkendite reprodutseerimine, eranditult õppe ja teaduslikel eesmärkidel HARIDUS- JA TEADUSASUTUSTES, mille tegevus ei taotle otseselt või kaudselt majandusliku kasu saamise eesmärke.
- 4) ja muudel juhtudel.

AÕS §46 sätestab, et autoriõigusega kaitstavat teost võib kasutada ainult autori nõusolekul. Autori nõusolek on väljendatud kirjalikult vormistatud autorilepingus. Autorilepingu sõlmimisel on autoril 3 võimalust:

- 1) ta võib oma varalised õigused kirjastajale loovutada ehk üle anda, st. ta müüb oma õiguse teose saatuse otsustada kirjastajale.
- 2) autor võib anda kirjastajale ainuõiguse teost kasutada, seejuures ei ole autoril endal õigust teost samal viisil kasutada ega lubada teose kasutamist 3ndatele isikutele. Tähtajatul ainulitsentsilepingul on sama juriidiline toime kui õiguste loovutamisel.
- 3) autor võib anda teose kasutajale lihtlitsentsi, mis annab kirjastajale küll õiguse teost kasutada, kuid ei piira autori õigust sõlmida sama teose suhtes autorilepingut teiste isikutega. Ainulitsentsileping või õiguste võõrandamise leping peab üldreeglina olema sõlmitud kirjalikult, kui see on sõlmitud suuliselt nagu seda tihti juhtub perioodikas avaldatavate toeste puhul, on tegemist lihtlitsentsilepinguga.

Lepingu sõlmimisel tuleks silmas pidada seda, millistest õigustest käib jutt, sest vahel püüavad “kavalad” kirjastajad koos teose sihtotstarbeliseks kasutamiseks vajalike litsentside autoritelt “kätte saada” ka muid õigusi. Autorilepingu sõlmimisel tuleks olla tähelepanelik all-litsentse käsitlevate punktide suhtes. All-litsents tähendab sisuliselt teose kasutaja õigust anda omakorda litsentse 3ndatele isikutele. All-litsentside kaudu võib kontroll teose kasutamise üle, kui ka selle eest laekuvate tasude üle autori käest “ära libiseda”. Mitmed üsna hea mainega kirjastajad püüavad sõlmida ainulitsentsilepinguid või õiguste võõrandamise lepinguid kogu autoriõiguse kehtivuse ajaks. Autoriõiguse nõndanimetatud “arutu” võõrandamine kujutab autorile 2 ohtu:

- 1) kui mõni muu kirjastus peaks soovima teost tulevikus kasutada on ta kohustatud maksma õiguste uuele omanikule nn. “vahendustasu” autori honorari arvelt.
- 2) pikaajalise lepingu puhul on suur risk, et õiguste uus omanik või ainulitsentsi valdaja olgu ta siin “nii hea ja korralik”, satub majandusraskustesse ning autoriõigused liiguvad autorile tuntud kirjastajalt 3ndate isikute kätte, kelle käitumist on väga raske ette arvata.

Autorilepingu OLULISED TINGIMUSED sõltuvalt teose liigist on:

- 1) kasutamisele kuuluva teose täpne kirjeldus (zhanr, maht, nimetus, jne.)
- 2) teose kasutamise ulatus eesmärk viis ja vahendid

- 3) teose kasutamise territoorium
- 4) autorilepingu kehtivuse tähtaeg ja teose kasutamise algustähtaeg
- 5) üle antavad õigused
- 6) kasutusloa liik (lihtlitsents, ainulitsents) ning loa edasiloovutamise andmine, nn sublitsents
- 7) teose kasutamise piiramine 3ndate isikute suhtes
- 8) autoritasu suurus, selle väljamaksmise tähtaeg ja kord
- 9) poolte vastutus lepingutingimuste mittetäitmise korral
- 10) muud tingimused, mille suhtes üks pool nõuab kokkuleppe saavutamist. Autorilepingus võidakse kindlaksmäärata leppetrahv või viivis lepingu mittetäitmise või mittenouetekohase täitmise eest.

1886 sõlmiti Berni Konventsioon kirjandus- ja kunstiteoste kaitseks. See on maailma vanim konventsioon autoriõiguse vallas. 31.01.1998 seisuga oli sellega ühinenud 130 riiki. 1994 aastast on Eesti taas konventsiooni liige, selle positiivne tähendus oleks järgmine:

- 1) õigusliku järjepidevuse alusel taastati Eesti liikmelisus vanimas ja tähtsaimas autoriõiguse alases, mitmepoolses RV kokkuleppes;
- 2) Eesti autorite teoseid kaitstakse kõigis Berni konventsiooni liikmesriikides, st. 130 riigis;
- 3) Eestis on saanud kaitse meie autoriõiguse seadese alusel Berni konventsiooni liikmesriikide autorite teosed ja Berni konventsiooni liikmesriikides esmakordselt avaldatud teose, mis tõstis EV RV prestiiži
- 4) Berni konventsiooniga taasühinemine oli eelduseks õiguste kollektiivse teostamise kohta käiva EV AÕS 9. peatüki rakendamiseks. Nimelt alates 1992 aasta veebruarist tegutseb Eesti Autorite Ühing ja 1993. aasta maist on EAÜ RV autorite ja heliloojate liitude konföderatsiooni liige, samuti teeb Berni konventsiooniga liikmesolek võimalikuks edasiste ametlike koostöölepingute sõlmimise EAÜ ja paljude maade autoreid esindavate organisatsioonide vahel.
- 5) Eesti täitis endale 2-poolsete ja RV lepingutega võetud kohustisi ja nimelt Eesti on ühinenud RV inimõigusi käsitlevate kokkulepetega. Õigud oma kirjanduskunsti ja teadusloomingu kaitsele on aga üks inimõigusi, mis on fikseeritud nii inimõiguste ülddeklaratsioonil art. 27 kui ka RV majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste pakti art. 15.
- 6) teiste maade Berni konventsiooniga ühinemise praktika on näidanud, et see soosib rahvuskultuuri arengut, soodustades rahvuslike autorite teoste avaldamist ja kasutamist. Mõnikord võib autoriõiguse pakkuda ka kaitset välismaise madala väärtusega massikultuuri sissetungi eest
- 7) Eesti saab ametlikest allikatest infot 130 riigi autoriõiguse seaduste, praktika, kultuuritööstude jms. kohta ja kultuuritööstuse RV perspektiivide kohta.
- 8) Teose tõlkeid eesti keelde kui iseseisvad autoriõigusega kaitstavad teosed saavad kaitse kõigis Berni konventsiooni liikmesriikides.
- 9) Berni konventsiooniga liitumine tähendab, et arvestatakse kohalike kirjastajate huvidega, kellele garanteeritakse seaduslikud võimalused vabaks ja ausaks ettevõtluseks. Väheneb risk kapitali investeerimisel, kuna piraatliku väljaandmise puhul võib juhtuda, et turule paisatakse ühtaegu sama teose mitu tõlget, samuti saab juriidilises mõttes

võimalikuks karistada välismaal väljaantud piraatrukiste maale toomine, mida müüakse Eesti turul odavama hinnaga kahjustades nii Eesti mainet kui ka kohaliku kultuuritööstuse huve. Kui Eesti ei oleks ühinenud Berni konventsiooniga, siis oleks saanud võimalikuks selline nähtus nagu Eesti oma autorite teoste avaldamine, lindistamine ja muul viisil kasutada andmine Berni konventsiooni liikmesriikides. Selline praktika oleks oluliselt kahjustanud kohaliku kultuuritööstuse, eeskätt kirjastamise, huve, st. näiteks imporditakse Eesti enda autorite teoseid Eestisse.

12. WTO ja int. omandi kaitse

WTO — World Trade Organization 01.01.1995

EV omab seal praegu vaatleja staatust.

31.12.1994 lõpetas oma tegevuse üldine tolli- ja kaubanduskokkulepe (GATT—General Agreement on Tariffs and Trade) seoses ümberkasvamisega Maailma Kaubandusorganisatsiooniks. WTO-l 2 põhisihti:

1) vaba võistluse soodustamine RV kaubanduses, mis sisuliselt tähendab sisseveo piiramist ainult tollimaksudega

2) soodustada RV kaubanduse stabiilset arengut.

GATT loodi 1947 a. ja ta kujutas endast riiklikku vabatahtlikku ühendust, mis hõlmas reeglite kogumit maailmakaubanduse juhtimiseks. Teiselt poolt oli GATT ülemaailmne foorum, kus võeti vastu otsuseid kaubandusbarjääride alandamiseks ja lahendati vaidlusi vabal turul, ausal konkurentsil, vabakaubandusel ja spetsialiseerumisel vastavalt riikide majandusharude ning ettevõtete suhtelistele eelistele. GATTi eesmärgiks oli järk-järgult likvideerida regionaalsed piirangud ja soodustused omavahelises kaubavahetuses, kaotada impordi koguselised kitsendused ja tollitariifid riikidevahelises kaubanduses. See aitas kaasa investeringute levikule ja kaubavahetuse arengule. GATTi stand-still põhimõttega taheti panna piir uute kaubanduslike takistuste kujunemisele II maailmasõja järgsetel aastatel. GATT pidas läbirääkimisi kaubandustõkete kõrvaldamiseks regulaarselt nõndanimetatud voorude kaupa ja 1964–1967 toimus nn. Kennedy voor ja selle päevakorda võeti USA nõudmisel intellektuaalomandi õiguskaitse küsimused. 1979.a. Tokyo voorus käsitleti pakendile esitatavaid nõudeid, toodete kontrolli ja märgistamise süsteemi. Riigipiire ületav kauplemine kaubamärki rikkuvate toodetega oli võtnud sellise ulatuse, et arenenud tööstusriigid, kes pidasid ennast põhiliseks kahju kannatajaks otsisid probleemile lahendust. Tööstusriigid ei põhjenda int-omandi kaitse vajadust mitte ainult oma majanduslike huvidega vaid ütlevad veenda, et see on tulutoov ja oluline ka arengumaadele, sest ilma selle kaitseta ei ole innovatsiooni, tehnoloogia ja kapitali siirdamist ega arendustöid. Majandusliku koostöö- ja arenguorganisatsioon (OECD) määratleb innovatsiooni kui uute ideede kasutamist turul konkurentsivõimelise toote või teenuse pakkumiseks uue või parandatud tehnoloogia või jaotusprots. kasutusele võtmiseks või uute meetodite rakendust teeninduses. Oluline on, et innovatsiooni käsitletakse esmajoones kui PROTSESSI, mis on kavandatud ja ellu viidud uute toodete tehnoloogiate ja teenuste kasutusele võtmiseks.

Innovatsiooni mõiste sisaldab uute ideede kasutamist turul konkurentsivõimelise toote või teenuse kasutamiseks uue või parandatud tehnoloogia või jaotusprotsessi kasutusele võtmiseks või uute meetodite rakendusest teeninduses. GATTi üks funktsioone ole lahendada kaubandusvaidlusi, kusjuures suur osa nendest lahendati bilateraalsete konsultatsioonidega. 15.04.1994 kirjutati alla Uruguai vooru lõppaktile, mille üheks osaks on nn. TRIPS-leping (Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping), kaasa arvatud kauplemine võltskaupadega. See on seni maailmas kõige ulatuslikum leping intellektuaalomandi valdkonnas. GATTi ja WTO erinevused:

1) WTO erineb, kuna ta on oma liikmete poolest palju globaalsem, kui GATT ja tema liikmete hulka kuulub 150 riiki ja muud iseseisvat territooriumi, kusjuures paljud riigid kaaluvad liitumist

2) WTO on tunduvalt laiem tegevuspiirkond kui tema eelkäijal, kuna ta kaasab mitmepoolsesse kaubandussüsteemi esmakordselt ka sellised kommertstegevused nagu teenuste müük, ideede vahetus int. om. kaitse alal ning investeringud.

3) WTO on välja arenenud RV organisatsioon. GATT oli oma olemuselt ajutine kokkulepe, mida teenindas selleks puhuks loodud sekretäriaat.

4) WTO administreerib ühtlustatud lepingute paketti, mida on kohustatud täitma kõik liikmed, GATT aga sisaldas palju kõrvallepinguid (dumpingu-vastaste meetmete kohta), milles osalesid vaid vähesed riigid.

5) WTO reeglid on tunduvalt täiuslikumad, kui algse GATTi omad, kuna selle üldprintsipi on laiendatud selliste tähtsate valdkondadeni nagu investeerimismeetmed kauplemine teenustega ja intellektuaalomandi õigused.

6) WTO tühistab kaitsepoliitika teatud "tundlikes" valdkondades, mis olid vanas GATTi versiooni rohkem või vähem lubatud (expordi piirangud tekstiili ja rõivaste osas, põllumaj. toodete müük, jne.).

WTO on RV kaubanduse järelevalveorgan, mis uurib regulaarselt üksikute liikmete kaubandusrezhiime. Nagu paljudes partnerlussuhetes võivad WTO liikmetegi vahel tekkida konfliktid ja WTO rakendab mitmesuguseid lepitusmehhanisme, et leida rahumeelset lahendust. Kaubandusvaidlusi, mida ei saa lahendada 2-poolsete läbirääkimiste teel, arutatakse nn. WTO vaidluskohtus. Ja seda tugevamalt kindlustab ühtlustatud protseduur võrdse kohtlemise kõigile kaubanduspartneritele ning innustab liikmeid oma kohustusi täitma.

22.12.1995 sõlmiti leping ülemaailmse intellektuaalomandi organisatsiooni (WIPO) ja maailmakaubandusorganisatsiooni vahel eesmärgiga luua nende vahel koostöö ning selleks, et loodavad intellektuaalomandit puudutavad seadused ja määrused sobiksid omavahel ja leping jõustus 1.01.1996.

13. TRIPS-lepingu olemus ja põhisätted

TRIPS lepingul on märkimisväärne mõju WTO liikmesriikide seaduste kooskõlastamisel. Selles on ettenähtus minimaalnõuded kõikides int.om. õiguse valdkondades, st. autoriõigus ja sellega kaasnevad õigused ning õigusvaldkondades, mis hõlmavad kaubamärke, geograafilisi tähiseid, tööstusdis. lahendusi, patente ja mikrolülituste paigutusskeeme ehk topograafiat.

TRIPS loob int.om. kaitse miinimumstandardi, milleni peavad jõudma kõik WTO liikmesriigid ja see kohustab valitsusi kasutusele võtma meetmeid kaitsmaks int. om. õigusi. Siin on asjale lähenetud sarnaselt ELga, st. kokkulepe fikseerib mingid miinimumstandardid, kuid jätab allakirjutanud riikidele otsustada kuidas nendeni jõuda. TRIPS ei keela ka seadmast kõrgemaid standardeid. Ta loob siduva rakendusmehanismi riikidele, kes on ühinenud vastavate int. omandi alaste RV konventsioonidega eeskätt Tööstusomandi kaitse Pariisi konv. (1967), Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konv. (1971), RV konv. teoste esitajate, fonogrammide tootjate ja ringhäälingu org. kaitseks, nn. Rooma konv. (1961), Int. omandi lepinguga integraalskeemide valdkonnas (1989). Universaalne leping annab suuremaid majanduslikke eeliseid int. om. õiguste valdajatele, kui leping, milles osaleb vaid grupp maid.

TRIPS lepingu eesmärk on:

- 1) GATTi põhiprintsiipide rakendamine koos RV int. om. käsitlevate konventsioonidega.
- 2) Luua int. om. kaitse seadusi ja meetmeid nende täideviimiseks.
- 3) Multi-lateraalsete vaidluste lahendamine.
- 4) Üleminekumääruste loomine

TRIPS-lepingu põhiprintsiibid:

- 1) luua miinimumstandardid allakirjutanud riikides int. om. kaitseks ja kaiste rakendamiseks. Lepinguga fikseeritud miinimumstandardid ei takista riike seadmast kõrgemaid standardeid
- 2) iga riik kaitseb teiste liikmesriikide kodanikke andes neile lepingus sätestatud õigused. See rahvusliku rezhiimi printsiip tuleneb GATTi RV kaubanduse põhitingimustest ning int. om. RV aluskokkulepetest.
- 3) Allakirjutanud riigid peavad teiste liikmesriikide kodanike int. omandit kaitsma sama hästi kui enda kodanike oma. Kui ühe maa kodanikule on antud mingid õigused, tuleb anda samasugused õigused ka teistele liikmesriikide kodanikele (MFN — most Favoured Nation printsiip).

TRIPS lepingu loojad on võtnud eesmärgiks kõrvaldada takistusi RV kaubanduse arengus ja kindlustada, et kasutusele võetavad reeglid ja protseduurid ei saaks takistuseks legaalsele kaubandusele. TRIPS lepingu siisejuhatavas osas märgitakse, et on vaja väljatöötada võltskaupadega RV kaubandust käsitlevate põhimõtete ja reeglite mitmepoolne raamistik, kusjuures int. om. õigus on eraõigus.

Autoriõigus ja sellega kaasnevad õigused (TRIPS)

Teatavasti autoriõigus kaitseb teose väljendus või väljendusvormi, mitte aga ideid, protsesse või matemaatilisi mõisteid. Uruguai vooru läbirääkimistel vaieldi kas arvutiprogrammid peaksid olema kaitstud kui kirjandusteosed või nad peaksid saama iseseisva kaitse. Vastavalt TRIPS lepingu artiklile 10 arvutiprogramme kas lähtetekstina või objektikoodi näol kaitstakse nagu kirjandusteoseid vastavalt Berni konventsioonile. Andme- või muu materjali kogusid nii arvutiga loetavaid kui muul kujul kaitstakse TRIPS lepingu alusel. TRIPS lepingu liige tagab arvutiprogrammide ja kinematograafia toeste puhul autoritele ning nende õigusjärglastele õiguse kas lubada või keelata nende autoriõigusega kaitstud tööde originaalide või koopiade rentimist üldsusele. Autoriõiguse kestus on autori eluiga +50 aastat pärast autori surma.

Kaubamärgid

Vastavalt TRIPS lepingu artiklile 15 kaubamärk võib olla iga tähis või selle kombinatsioon, mille abil ühe ettevõtte kaupu või teenuseid võib eristada teiste ettevõtete omadest. Liikmesriigid võivad nõuda registreerimise tingimusena seda, et märgid oleksid visuaalselt tajutavad. Liikmesriigid võivad kaubamärgi registreeritavuse teha sõltuvaks kasutamisest. Kaubamärgi esmane registreerimine ja registreerimise eelpikendamine annab kaitse kestuseks vähemalt 7 aastat. Kaubamärgi registreerimist võib piiramatult pikendada. Kui registreerimise kehtivuse säilitamiseks nõutakse kasutamist, võib registreerimise tühistada alles pärast vähemalt 3 aastast katkematut mittekasutamise perioodi, juhul, kui kaubamärgi valdaja ei näita mõjuvaid põhjusi, mis takistab sellist kasutamist.

Geograafilised tähised

Vastavalt lepingu artiklile 22 geograafilise tähisena käsitletakse tähiseid, mis näitavad et kaup on pärit teatud liikme territooriumilt või selle territooriumi teatud piirkonnast või paikkonnast, kui kauba teatud omadus või maine või mõni muu iseloomustav tunnus on olulisel määral seostatav kauba geograafilise päritoluga. Uruguai vooru ajal väitsid USA ja mõned teised riigid, et sõna shampanja on saanud teatud jooki tähistavaks üldnimetuseks, samal ajal kui EL oli vastupidisel seisukohal.

Tööstusdisainilahendused

Peavad saama kaitset vähemalt 10 aastat. Kaitstud tööstusdisainilahenduse omanikud peavad olema võimelised ärahoidma lahendust jäljendavate kaupade tootmist, müüki ja importimist. Kaitse saamiseks tööstusdisainilahendusele võib esitada iseseisvalt loodud TDL, mis on uued või originaalsed.

Patendid

Vastavalt artiklile 27 võib pateentida iga leiutist nii tooteid kui ka meetodeid kõigist tehnika valdkondadest, ka põllumajandus, tingimusel, et see on uus, omab leiutustaset ja on tööstuslikult kasutatav. Liikmesriigid võivad patentimise välistada järgmistel juhtudel:

- 1) inimeste või loomade raviks kasutatavate diagnostika, teraapia ja kirurgia meetodite puhul.
- 2) taimede ja loomade puhul va. mikroorganismid ja põhiliselt bioloogiliste meetodite puhul, mida kasutatakse taime- või loomakasvatuses, va. mittebioloogilised ja mikrobioloogilised protsessid.

Mikrolülituste topograafia

Artikkel 35 kohaselt kaitstakse seda vastavalt int. omandi lepingule integraalskeemide valdkonnas (1989, Washington). Liikmesriikide puhul, kus kaitsetingimusena on nõutav registreerimine, ei tohi topograafia kaitse kestus lõppeda enne 10 aasta möödumist arvates registreerimistaotluse esitamise või esimese kommertskasutamise kuupäevast maailma mistahes paigas. Liikmesriikide puhul, kus registreerimine ei ole kaitse tingimusena nõutav, ei tohi topograafiate kaitse kestus olla lühem kui 10 aastat alates esimese kommertskasutamise kuupäevast maailma mistahes paigas. Liikmesriigid võivad muuhulgas sätestada, et kaitse lõpeb 25 aasta möödumisel topograafia loomisest.

TRIPS lepingu 3 osa käsitleb int. om. õiguste teostamist. Liikmesriigid peavad kindlustama oma seadustega protsessuaarsed reeglid võimaldamaks TRIPS lepingus toodud õigusrikkumiste puhul efektiivset tegutsemist. Protseduur peab ära hoidma barjääride tekke seaduslikus kaubanduses ja andma tõhusa kaitse õigusrikkumiste vastu. Loodetakse, et TRIPS lepingu alusel kohaldatavad meetmed vähendavad mingil määral iga aastast miljarditesse \$ arvatavat piraatlusega tekitatud kahju. Int. omandi õiguskaitsega seotud menetlused peavad olema ausad ja erapooletud. Lepingu antud osaga ei looda kohustust rajada int. omandi õiguskaitse tagamiseks eraldi kohtusüsteem lahus kohtusüsteemist üldiste seaduste täitmise tagamiseks. TRIPS lepinguga hõlmatud int. omandi õiguste kaitse tagamiseks võimaldavad liikmesriigid õiguste valdajatele tsiviilkohtu menetluse kasutamist. Kostjal on õigus saada õigeaegselt piisavalt detailne kirjalik teade, milles oleks näidatud hagi alus, kusjuures pooli võib esindada sõltumatu advokaat. Menetlus peab kindlustama konfidentsiaalse teabe identifitseerimise ja kaitsmise, kui see ei ole vastuolus põhiseaduslike nõuetega. Vastavalt lepingu artiklile 44 kohtuorganitel on õigus anda poolele korraldus rikkumine lõpetada ja muuhulgas takistada int. omandi õigust rikkuvate kaupade või importkaupade sissepääsu nende jurisdiktsiooni all olevatesse kaubanduskanalitesse vahetult pärast tolliprotseduuride täitmist selliste kaupade suhtes. Kohtuorganitel on õigus kohustada õigusrikkujat maksma õigusvaldajale kahjutasu, mis oleks piisav kompenseerimaks kahju, mida õiguse valdaja on saanud oma int. omandi õiguste rikkumiste tõttu õigusrikkuja poolt, kes teadis või pidi teadma, et ta pani toime õigusrikkumise. Rikkumise tõhusaks tõkestamiseks on kohtuorganitel õigus määrata, et kaubad, mida nad on leidnud õigusi rikkuvat, tuleb kaubandusest kõrvaldada igasugust kompensatsiooni maksmata või kui see ei ole vastuolus põhiseaduslike nõuetega, tuleb hävitada. Kohtuorganitel on samuti õigus määrata, et materjalid ja seadmed, mida kasutati õigusi rikkuvate kaupade valmistamisel, kõrvaldatakse kaubandusest ilma komp. maksmata, et edasiste rikkumiste ohtu võimalikult vähendada. Kriminaalkaristused peaksid hõlmama vabadusekaotust ja piisavalt suuri rahatrahve. Karistused peaksid olema võrreldavad teiste sama raskete õigusrikkumiste eest määratavate karistustega. Justiitsorganite meetmed peaksid hõlmama piraatkaupade ja seaduserikkumise toimepanekul kasutatud igasuguse materjali ja vahendite arestimist, konfiskeerimist või hävitamist. Eestis on vaja senisest tõhusamalt kaitsma omandit, omaniku ja autori õigusi ning viia meie seadustik kooskõlla RV kokkulepetes tunnustatud põhimõtetega.

TRIPS lepingu V osa.

Vaidluste lahendamise ja ärahoidmise sätetel on TRIPS lepingus erinev struktuur, nimelt üks osa sätteid fikseerib, kas tekkinud vaidluste lahendamise või ärahoidmise meetmed, teise osana on lepingus sätted, mis puudutavad otsuste vastuvõtmist ja elluviimist. Vaidluse lahendamise sätted on kohandatavad ainult liikmesriikide vaheliste vaidluste puhul ega ole kohandatavad eraisikute vaheliste vaidluste puhul. Maailma kaubandusorganisatsiooni asutamisleping fikseerib nn. vaidluste lahendamisorgani, kellel on õigus luua vaekogusid, heakskiite vaekogu ja apellatsioonikogu ettekandeid ning korraldama järelvalvet otsuste ja soovitude elluviimise üle. Nende poolt tehtud otsused peavad olema vastuvõetud konsensusel, kusjuures konsensus loetakse olevat saavutatud siis, kui ükski kohalolev vaidluse lahendamise organi liige ei ole otsuse vastu. Alates 19.06.1993 oli Eesti GATT vaatleja liige, mis ei pane kohustusi ega anna ka mingeid õigusi. Saadakse vaid vastvat infot. 8.03.1994 esitas EV avalduse GATTi astumiseks. Pärast WTO loomist vormistati see ümber WTO avalduseks. WTOga ühinemiseks peab vastav riik esitama avalduse ja memorandumi oma majanduspoliitika ja väliskaubanduse kohta. WTO moodustab töögrupid, mille tööst võivad soovikorral osa võtta kõikide riikide esindajad. Nimetatud töögrupid esitava memorandumi alusel arvamuse riigi majanduse ja väliskaubanduse kohta. Edasi töögrupid vormistavad otsuse projekti, mis kujutab endast kas soovitus ühinemiseks WTOga või tähtaega, mille jooksul riik peab likvideerima oma erinevused WTO nõuetest. WTO nõukogu arutab otsuse läbi ning kui 2/3 liikmetest hääletab riigi ühinemise poolt võib see protokollile alla kirjutada ning kaubandusorganisatsiooniga ühineda. EV ühinemine WTOga toob endaga kaasa järgmised eelised:

- 1) WTO liikmelisus on tähtis seoses EL astumisega. EL on WTO kollektiivliige, kus kõik liikmesriigid on eraldi WTO liikmed, kes teostavad oma poliitikat komisjoni esinduse kaudu.
- 2) See tagab teiste WTO liikmesriikide turgudele oma kaupu müües enamsoodustusrežiimi ilma, et seda oleks vaja saavutada kahepoolsete kokkulepetega. Peetakse ju GATTi RV turgude avajaks ja globaalmajanduse edendajaks 21. sajandil.
- 3) WTO tagab eri valdkondades konkurentsitingimuste ühtlustamise.
- 4) WTOsse astumine on Eestile tähtis Eesti-Vene majandussuhete stabiliseerimise seisukohalt. Kui nii Eesti kui ka Venemaa oleksid WTO täisliikmed, siis ei saaks Venemaa kehtestada Eesti suhtes topelttolle impordilt ja siduda neid poliitiliste taotlustega vaid tagaks teiste riikidega võrreldes võrdväärse kohtlemise.
- 5) WTO liikmelisus tagab Eesti õiguste efektiivse kaitse vastavalt riikidevaheliste kaubandusvaidluste pidamise ja vahendamise multi-lateraalsele süsteemile.

14. Oskusteabe e. know-how mõiste ja kasutamine

Know-how mõiste võeti kasutusele 1916 USA-s, rahvusvahelises litsentsipraktikas kasutatakse seda terminit ilma tõlketa või täht-tähelises tõlkes. Praktikas mõistetakse know-how all tootmissaladusi selleks, et litsentsiobjekti realiseerida. Oskusteabe legaalne definitsioon puudub, tema põhitunnus on konfidentsiaalsus. Rahvusvaheline kaubanduskoda defineerib oskusteavet kui andmete, professionaalsete teadmiste ja kogemuste hulka tootmisprotsessis või mingi toote tehnilist valmistamist. Oskusteave ei haara mitte ainult valemite ja protsesside vaid kogu tehnoloogiat, mis on seotud patendi kasutamisega tootmisprotsessis. Sageli on firmal kasulik loobuda patendi kaitsest täieliku konfidentsiaalsuse säilitamise nimel ja seda nendes tööstusharudes, kus majanduslik areng on eriti kiire ja patendid kaotavad kiiresti oma tähtsuse. Oskusteave antakse üle ka tööstusfirma poolt, kes suurema turu hõivamiseks organiseerib tootmise välismaal ja selle põhjuseks võib olla mõne riigi impordi poliitika, mis seisneb mõningate toodete impordi piirangutes või keelamises, kuid samal ajal lubab sisse tuua oskusteavet. Sellise poliitika tulemusena püütakse suurendada väliskapitali sissevoolu riiki, mis ühtlasi loob ka juurde uusi töökohti. Oskusteabe mõiste ei ole seotud ainult tehniliste teadmiste, vaid hõlmab ka kommertssfääre ja sellised teadmised võivad olla, näiteks tootmise organiseerimise viis, müügimeetodid, jne. sageli tehniline teadmine ei oma iseseisvat väärtust ilma kommertsteabe samaaegse üleandmiseta. Kuna oskusteabe vormid on mitmesugused, siis toome nende näidisloetelu:

- 1) tehniline dokumentatsioon (joonised, arvutused, jne.),
- 2) esemed (tootenäidised),
- 3) äridokumentatsioon (kliientide andmebaas, reklaam),
- 4) juhtimis dokumentatsioon (tarkvara),
- 5) suuline teave (loengud, demonstratsioonid),
- 6) õpetamine (töötajad).

Oskusteabe vahetus ja üleandmine toimub litsentsilepingute alusel. Rahvusvahelises praktikas on oskusteabe üleande lepingu iseärasuseks asjaolu, et mõlemad lepingupooled on seotud teatava riskiga. Oskusteabe üleandelepinguga määratakse kindlaks lepingu objekt, hind, kehtivusaeg, täitmise aeg ja koht, poolte õigused ning kohustused, vastutus lepingus fikseeritud tingimuste mittetäitmise korral, lepingu lõpeamine, jne.

15. Tarkvara õiguskaits

26. märtsil 1997, kirjutasid 39 riiki, sh. kõik EL riigid, USA, Jaapan, Shveits ja EV, alla infotehnoloogia paktile, e. nn. Singapuri deklaratsioonile, mis näeb ette kaotada infotehnoloogia imporditollid soodustades seega uute tehnoloogiate levikut arenevatesse riikidesse. Nenede mainitud 39 riigi arvele tuleb 92,5% maailma infotehnoloogia kaubandusest. Sellest tulenevalt alanevad aastaks 2000 arvutite, tarkvara, pooljuhtide, CD-de jm. toodete tollimaksud. Infotehnoloogia pakt täiendab WTO poolt 1997. aasta veebruaris sõlmitud telekomm. kaubanduse liberaliseerimise pakti, kusjuures mõlemad paktid hõlmavad äritegevust, mille aasta käive ületab triljon \$-t.

Tarkvara kaitsevahendid:

1) patendiõigus. Esimene õiguslik institutsioon, mida püüti rakendada uue int. produkti kaitseks ja seda võib põhjendada asjaoluga, et arvutustehnikat tootvad firmad olid patendiõigusega hästi kursis ja tundus loogilisena tarkvara õiguskaits samade vahenditega kui riistvara ning see osutus ka võimalikuks. Vahelduva eduga toimus ka tarkvara patendikaits, kusjuures sellega oli seotud suur hulk kohtuvaidlusi, eriti USAs. Patendikaits vastaste argumendid olid järgmised:

- a) patentidega kaitstakse tehnilisi lahendusi, tarkvaat aga seda ei ole
- b) programmjuhitavate tehniliste lahenduste puhul on tegemist tuntud tehnilise osaga, millele annab uudsuse ja efekti programm, kuid kuna tehnilises osas leiutist ei ole ning programmiline osa patendikaits alla ei käi, siis on kogu lahenduse õiguskaits välistatud
- c) tarkvarale kui mittemateriaalsele produktile ei ole võimalik teha ekspertiisi
- d) tarkvara fond ja infosüsteem analoogselt ülemaailme patendi infosüsteemiga puuduvad ning seega ei ole võimalik uut lahendust võrrelda, hinnata tema uudsust ning erinevust olemasolevast nivoost.

Need probleemid on suurel määral samad, mis mitmel korral on juba kerkinud patendisüsteemi ette igasuguste uute patendikaits objektide sisseviimisel kui on siiski iga kord leidnud oma lahenduse. Probleemi üheks lahenduseks oleks tarkvara jaotamine kolmeks õigusobjektiks, st. materiaalseks kandjaks, sisuks ja vormiks. Sel juhul esimest kaitstaks omandiõigus normidega viimast aga autoriõiguse alusel. Tarkvara sisu tuleks aga kaitsta uue õigusliku institutsiooni alusel. Üheks patendiõiguse rakendamise pöördepunktiks tarkvara kaitseks tuleb pidada USAs 3. märtsil 1981. aastal kohtuprotsessi firmade vahel "Diamond" vs. "Diehr". Ameerika patendiseaduse alusel võib patendi saada igäüks, kes leiutab või avastab uue kasuliku protsessi, masina, tootmisviisi või tehisaie. Vaadeldes arvutiprogrammi kui kodeeritud käskude hulka digitaalarvuti jaoks, mis sellisel juhul ei ole midagi muud kui idee väljendus, siis ei saaka arvutiprogramme kunagi patentseks pidada, kuna nad ei ole ei masin, ei tootmisviis ega tehisaie. Samal ajal võib arvutiprogramm kujutada erinevaid protsessi samme. Protsessi defineeritakse kui objektile sooritatavat tegevust või tegevuste seeriat eesmärgiga muuta tema olemust või olekut. Protsess aga nõuab, et teatud asjad peaksid olema tehtud teatud tähenduses ja teatud järjestuses, kuid kasutatavad töövahendid omavad teise järgulist tähtsust. Seda definitsiooni ongi kasutatud eelpool mainitud kohtuprotsessis. USA ülemkohus leidis, et arvutit kasutatav uudne kummikuumutamise protsess on patentne ja fakti, et uudsus seisnes matemaatilise algoritmi ja arvutiprogrammi kasutamises, peeti

mitteoluliseks. Seoses kõnealuse kohtuotsusega muutis ka USA patendiamet oma poliitikat programmleiutise patentsuse kohta, kusjuures töötati välja vastav ekspertiisjuhend otsustamiseks kas programmleiutis on patentne või mitte. Nimetatud kohtuotsus sai aluseks Euroopa patendiameti korraldusele 6. märtsist 1985. aasta ekspertiisieskirjade muutmise kohta ja Saksamaa 5. dets. 1986. aasta täienduste kohta ekspertiisjuhendis arvutiprogrammide osas.

2) autoriõigus. Autoriõigus, mis kujunes välja kunsti-, muusika- ja kirjandusteoste autorite õiguste kaitseks võimaldab järgmisi õiguslikke samme:

- a) fikseerida autorsust
- b) fikseerida prioriteeti
- c) keelata igasugune teksti muutmine autori loata
- d) keelata antud teose kopeerimine kommertseesmärkidel, sh. ka kirjandusteoste tõlkimine.

Autoriõiguse massilist kohaldamist täiesti uue talle traditsiooniliselt mitteomase objektiga võib seletada järgmiselt:

- a) programmeerijad ise leiavad palju ühist programmi ja kirjanduse teose vahel tungimata nende õiguslikesse suhetesse,
- b) peaaegu 50-aastased kasted lahendada probleemi teiste õiguslike institutsioonide baasil ei ole siiani andnud tulemusi,
- c) tarkvara universaalsus, kõrge kaubanduslik väärtus ja laiaulatuslik levik inimtegevuse kõikidesse valdkondadesse nõudis autoritelt ja firmadelt pikale veninud probleemi lahendamist. Autoriõiguse seadus võlus oma ettevalmistamise ja töölerakendamise lihtsusega kaitse tekke suure kiiruse ja odavusega. Europarlament kiitis 1991. aastal heaks direktiivi arvutiprogrammide kohta, mille põhiseisukohad oleksid järgmised:
 - a) arvutiprogramme kaitstakse autoriõiguslikult kirjalike teostena kui kirjnadus- ja kunstiteoseid Berni konv. tähenduses.
 - b) mõistega arvutiprogramm haaratakse ka tema loomise lähtematerjali kui see võimaldab programmi hilisemat taasloomist.
 - c) kaitse laieneb arvutiprogrammide kõigile avaldumisvormidele, aga programmi mingi elemendi aluse moodustavaid ideid ja põhimõtteid ei kaitsta.
 - d) arvutiprogramme kaitstakse individuaalsete teostena kui autori isikliku vaimse töö tulemust, mingeid lisatingimusi kaitstavuse määramisel ei rakendata.
 - e) arvutiprogrammi autoriks võib olla nii, füüsiline isik, nende grupp, kui ka juriidiline isik.
 - f) õiguste vadlaja ainuõigused sisaldavad õigust teostada või lubada järgmisi toiminguid:
 - i. Arvutiprogrammi igal viisil ja igas vormis kestev või ajutine osaline või terviklik reprodutseerimine.
 - ii. Arvutiprogrammi tõlkimine kohandamine või sobitamine ja muu ümbertöötamine.
 - iii. Originaalse arvutiprogrammi või selle koopia igas vormis levitamine ka. laenutamine.
 - g) erandina on lubatud seaduslikul omanikul õiguste valdaja loata, kui see on vajalik programmi kasutamiseks:
 - i. Lepinguliste eritingimuste puudumise korral arvutiprogrammi reprodutseerimine, ümbertöötamine, ka. vigade parandamine

- ii. Varukoopia tegemine kui see on vajalik programmi kasutamiseks
- iii. Vaadelda, uurida või testida programmi funktsioneerimist, selgitamaks välja programmelemendi aluseks olevaid ideid ja põhimõtteid

h) õiguste valdaja nõusolekut ei vajata koodi reprodutseerimiseks või tõlkimiseks kui need on vajalikud info saamiseks sõltumatult loodud arvutiprogrammi koostoimelisuse tagamiseks teiste programmidega.

i) kaitse kestuseks on kehtestatud Berni konv. mõjul autori eluiga pluss 50 aastat pärast (viimase) autori surma.

Kuna autoriõigus kaitseb ainult otsese kopeerimise eest, siis programmi puhul oleks juba küsitav, kas näiteks alamprogrammide või üksikute käskude ümberpaigutamist, järjekorra muutmist, jne. võib lugeda kopeerimiseks või on tegemist juba uue iseseisva teosega. Siin peitubki autoriõiguse nõrk koht, mis seab kahtluse alla tema efektiivsuse tarkvara õiguskaitse puhul. Autoriõiguse kehtivus on pikk ja see ei sobi programmidele.

3) oskusteave. Tema põhimõtteks on hoida ranges saladuses oma eriteadmisi, tehnoloogilisi võtteid, tootmissaladusi, jm. kusjuures oskusteavet võib üle anda partnerile lepinguga. Oskusteabe kui õiguskaitse süsteem sisaldab ka juriidilisi vorme, misa kaitsevad oskusteabe kuritarvitamise vastu. Oskusteabe kui süsteemil on terve rida tõsiseid puudusi:

a) tehnilise salastatud info küllaltki piiratud kasutamine teaduslik-tehnilise progressi edendamiseks.

b) kuna kaitseobjekti kui niisugust ei fikseerita on õigusrikkumisi väga raske välja selgitada.

c) tegelikult kehtivad õigusnormid firma teenistujate ja lepingupartnerite suhtes. Isikud, kes ei ole firmaga seotud töö või kommertslepinguga ning kes juhuslikult või kuritahtlikult on saanud juurdepääsu oskusteabele ei vastuta viimase levitamise eest kuna neid ei seo vastavad kohustused. Võimatu on esitada ka pretensioone töölt lahkunud isikutele, kes kasutasid oskusteavet, kuna ta ei viinud kaasa mingit materiaalselt eset vaid ainult oma teadmisi.

Alates andmetöötuse tekkest on ärisaladus tunnustatud kui usaldusväärset arvutiprogrammide kaitsevahendit. Tänapäeval peetakse, eelkõige USAs, ärisaladusõigust eelistatuimaks kaitsmisviisiks kommertspiraaatluse vastu. Ärisaladus on segu erinevatest õigusteooriatest ning põhineb peamiselt avalikustamise suhtes tundlike ideede ja info arendamise, levitamise ja kasutamisega kaasnevate selgesõnaliste või kaudselt väljendatud piirangute või lepingute objektiks. Ärisaladuse lubamatu enda käsutusse saamine, tehnospionaazhi või teise turusuhetes osaleja võtmetöötajate tööle palkamise läbi loetakse ärisaladuse lubamatuks kasutamiseks. Kõige lihtsamal avaldumisvormil võimaldab ärisaladusõigus keelata teisel isikul kaubanduslikku väärtust omava salajase info lubamatu kasutamise või avalikustamise, kui see on vastuolus selle isiku ja ärisaladuse valdaja vahelise lepinguga. Erinevalt patendiõigusest ei luba ärisaladusõigus isikul keelata teistel isikutel mingisuguse info kasutamist. Sõltumata selle info saamisviisist. St. ärisaladuse valdajal ei ole õigust takistada teisel isikul iseseisvalt välja töötada ja kasutada ärisaladuse objektiks olevaid tehnoloogiaid. Ärisaladusõigus lubab

isikul takistada teistel selle objektiks oleva info sellist hankimist, mis on vastuolus sellise info kasutamise ja avalikustamise reeglitega.

Paul Hoffmann: Ärisaladuse lihvimata definitsioon on nagu hane definitsioon, st. ärisaladus, kui ta näib ärisaladusena, tundub ärisaladusena ja teda koheldakse kui ärisaladust.

Eriti tähtis on selles definitsioonis määrang, et ärisaladust peab kohtlema ärisaladusena. USA õiguses kasutatakse enamasti järgmist definitsiooni. Ärisaladus võib endas sisaldada iga valemite, võtet või infokompilatsiooni, mida isik kasutab ettevõtluses ja mis võib talle anda nende konkurentide ees, kes seda objekti ei tea, konkurentsieelise. Võib öelda, et iga selline väärtuslik info, mis ei ole kättesaadav ilma suurte ressursikuludeta, on ärisaladuse õiguse objektiks. Nii näiteks juristid ei pea ärisaladuseks negatiivset kogemust, ehk sellist infot, mille põhjal on võimalik vigu vältida. Veelgi enam, ärisaladusõigus ei keela selle objektiks oleva infoga identse info iseseisvat väljatöötamist, tagurpidi arendamist. Või ka sellist toodete kopeerimist, mille puhul kopeerimise aluseks olev info on saadud seaduslikul teel. Samas võib ärisaladuse objektiks oleva tarkvara omanik ennast kaitsta tagurpidi arendamise vastu näiteks klientidega sõlmitud lepingute abil. Ärisaladus sõltub tema salastatusest, st. ärisaladust ei eksisteeri, kui teda ei hoita saladuses ja ei levitata ainult sellistele isikutele, kes on kohustatud seda salajas hoidma. Isik, kes on saanud ärisaladuse heauskselt, legaalseid kanaleid pidi enda kasutusse ja ei ole saanud teavet selle kohta, et tegu on ärisaladusega võib selle kasutamist ilma piiranguteta jätkata. Ärisaladus lakkab eksisteerimast ja muutub avalikuks omandiks kui ta saab isegi õnnetusjuhtumi läbi selle omaniku konkurentidele. Järelikult tarkvara arendajad peavad rakendama piisavaid julgeolekumeetmeid ja personalile pandavaid piiranguid selleks, et nende ärisaladused püsiksid saladuses ja seega säilitaksid kaitstuse. Nende meetmete rakendamine võib aga osutuda vägagi kulukaks. Enne ärisaladuse kasutamist tarkvara õiguskaitse vormina tuleks analüüsida järgmisi tegureid:

- 1) väljaspool ettevõtet selle objekti kohta olev info hulk
- 2) ettevõtte töötajatele teada olev info hulk
- 3) info salastatuse kindlustamiseks vajalike meetmete määr
- 4) info väärtus
- 5) info arendamisele kulutatud jõupingutused ja raha
- 6) info hankimise võimalused tagurpidi arendamise meetoditega

Ärisaladusõigus on huvitav selle poolest, et ta on suunatud objekti väärtusele. Ärisaladusõigus võib kaitsta erinevalt autoriõigusest tarkvara mõne funktsiooni, struktuuri või tööideed ja loogikat. Kaitse kestab neile senikaua, kuni neid saladuses hoitakse. Viisist, kuidas tarkvara objekti tutvustatakse ja turustatakse sõltub väga suurel määral see, kui suures osas jääb ta kaitstuks ärisaladusõigusega. Enamikel juhtudel kaitsevad väljatöötajad ärisaladusõigusega süsteemi dokumentatsiooni, kuna see sisaldab sageli kogu programmi loogikat.

5) Lepinguõigus

Tarkvara üleande lepingul on kaks funktsiooni:

- a) ta fikseerib mingisuguste õiguste üleandmise partnerile, lepingus näidatud tarkvara kasutamise osas
- b) tagab nimetatud tarkvara õiguskaitse kuritarvitamise eest lepingupartnerite vahel kooskõlastatud meetmete abil.

Firmade ja autorite õiguste kaitseks tuleks tarkvara üleande lepingus kajastada järgmised tingimused:

- 1) keelata üleantavate programmide kasutamine
- 2) lubada kasutamist ainult oma tarbeks
- 3) keelata koopiade ja muude materjalide üleandmine kolmandatele isikutele
- 4) kohustada igasugustes publikatsioonides, kus on kirjeldatud või nimetatud tarkvara või sellega varustatud riistvara obligatoorselt viitama tarkvara tegelikule väljatootjale ja autorile
- 5) sama nõuda ka igasuguse tehnilise dokumentatsiooni osas
- 6) viia programmi teksti ja eraldi kinnitada kandjale väljatootja ja autori rekvisiidid, nt. programmi nimetus, valmimise aasta, © ja autori nimed ning nõuda lepingupartneritelt nende säilitamist ja ülekandmist kõikidele koopiadele
- 7) varustada programm ja kandja firma kaubamärgiga ning anda selle kasutusõigus üle täiendava lepinguga, pidades samuti obligatoorseks iga koopia varustamist antud kaubamärgiga
- 8) õigus või keeld muuta või täiendada programmi
- 9) lubada viia programmi muudatusi või täiendusi, seejuures aga ette näha tarkvara looja viivitamatut teavitamist
- 10) kooskõlastada teatud muudatuste ja täienduste määr (tavaliselt 20%), millest alates tuleb seda programmi lugeda juba uueks iseseisvaks versiooniks. Siin aga tekib palju küsimusi, nimelt, millest arvestada 20% algoritmist, millel põhineb programm, programmi üldmahust, käskude arvust ja muust. Kes ja kuidas seda määrab?
- 11) uue versiooni puhul nõuda, et selles viidatakse algallikale ja selle autorile
- 12) on vaja põhimõtteliselt otsustada, keda lugeda uue versiooni autoriks ja kas esialgse tarkvara autor on uue versiooni kaasautor
- 13) kas uue versiooni loomisel ja selle edasimüümisel on selle valdaja kohustatud oma esialgsele lepingupartnerile maksma osa müügitulust.

Puudus:

Enamikel juhtudel sõlmitakse leping kahe poole vahel, kuid lepinguga sidumata kolmandad isikud ei kannaks sellisel juhul mingit vastutust tarkvara kuritarvitamise eest.

Eelis tarkvara kaitsel:

Lepinguõigus võib haarata laiemat objektide hulka, nt. programmi, selle kirjeldust, juendeid, abimaterjale, jne., mis on praktiliselt välistatud teistes õiguslikes institutsioonides.

6) Lepinglitsents (Shrink-wrap licence)

Olemus formuleeriti esmakordselt USA-s 1984. aastal Louisiana osariigis. See litsents sätestab, et tarkvara koopia omandanud isik peab nõustuma kõigi litsentsilepingus toodud tingimustega kui:

1) lisaks selle tarkvara nimele on pakendil selge ja silmatorkav kirjalik teatis, mis on kirjutatud suurte kirjatähtedega ja keskmise kirjaoskusega inimesele mõistetavas keeles

2) teatis sätestab ühemõtteliselt, et selle tarkvara mistahes kasutamine või seda tarkvara sisaldava pitseeritud pakendi või konteineri avamine põhjustab kaasneva litsentsilepingu tingimuste aktsepteermise ning et igaüks, kes saab selle tarkvara ega aktsepteeri kaasneva litsentsilepingu tingimusi peab mõistliku aja jooksul tagastama tarkvara kasutamata ja avamatult isikule, kellelt see oli saadud, kusjuures kulud hüvitatakse. Tarkvara kasutamisega näitab see isik, et ta on aktsepteerinud kaasneva litsentsilepingu tingimused

7) Kaubamärk

Ei ole eriti tõhus vahend tarkvara kaitseks, eriti kui teda kasutatakse üksinda, kuid lisades kaubamärgi programmi, mitmeid kordi ja niimoodi, et ta ilmuks töö jooksul ekraanile mitmeid kordi, võib tarkvara tootja oma õigusi edukalt kaitsta. Ainult töö alguses ekraanile ilmuvat kaubamärki on võimalik programmi koodist kergesti kõrvaldada.

16. Rahvusvahelise patendi klassifikatsiooni struktuur

Klassifikatsioon, mida kasutatakse patendidokumentide liigitamiseks nimetatakse patendiklassifikatsiooniks ehk leiutisteklassifikatsiooniks. Vastavalt teaduse ja tehnika arengule ning patendiseaduse iseärasusele kujundati ajalooliselt erinevates riikides välja erisuguse struktuuri ja sisuga klassifikatsioon ja nad olid ülesehitatud kas eriala või funktsiooni printsiipidel. esimesel juhul tuleb leiutised rühmitada väljakujunenud kasutusfääride kohaselt teaduse, tehnika ja rahvamajanduse harude järgi, teisel juhul nende poolt täidetavate funktsioonide või ka saadava efekti järgi. Eriala printsiip on tüüpiline saksa patendiklassifikatsioonile aga ka Ameerika omale. Rahvusvaheline patendiklassifikatsioon on ülesehitatud nende kahe printsiibi kompromissil (International Classification). Rahvusvahelises patentide klassifikatsioonis koosnevad rubriikide indeksid tähtedest ja numbritest, millega tähistatakse:

- 1) liiki (A,B,C,D,E,F,G,H)
- 2) klassi (A01, C18, jne), liigis on 99 klassi
- 3) allklassi (B, C, jm. kaashäälid)
- 4) rühma, reeglina kahekohalised paaritud arvud, nt. 11, 13
- 5) allrühma, eristatakse “|”, reeglina paarisarvud, nt. 12, 16

Liigid:

A — tarbeesemed, B — tehnoloogia protsessid, C — keemia ja metallurgia, D — tejsiil ja paber, E — ehitus, F — rakendusmehaanika, valgustus, küte, mootorid ja pumbad, relvad ja lahingumoon, G — füüsika, H — elekter.

Iga viie aasta tagant vaadatakse Genfis rahvusvaheline klassifikatsioon üle. Number klassifikatsioonitähise juures näitab mitmes redaktsioon parasjagu käibel on.

17. Inseneriteabe mõiste õiguskaitsse

Tööstusettevõtete ehitamisel ning seadmete komplekstarnete puhul on hoogsalt arenemas uus teenindusvorm engineering, mida eesti keels nimetatakse inseneriteabeks. engineering tekkis umbes polteist sajandit tagasi Inglismaal ning on insenerikonsultatsioon tööstus. ja teiste objektide ehitamisel. Inseneriteave hõlmab teenuste kogumi, mida konultantfirma osutab seadmeid importivale firmale või firmale, kes kavatseb osta tööstus- vm. objekti. Teenuste maht sõltub ehitatava objekti keerukusest, seadmete eripärast ja suuresti ka ostja tehnilistest teadmistest. Litsentsimüügi efektiivsus suureneb tunduvalt neil juhtudel, kui sellega kaasneb oskus- ja inseneriteabe müük.

Inseneriteave hõlmab:

- 1) tehnilise ülesande koostamist
- 2) projektieelsete tööde läbiviimist
- 3) teadusuuringute läbiviimist
- 4) tööstus- ja teiste objektide ehitamise projektettepanekute ning tehnilis-majanduslike põhjenduste koostamist
- 5) inseneriuuringute läbiviimist objektide ehitamiseks
- 6) tehniliste projektide ja tööjooniste väljatoomist uute tööstus- ja teiste objektide ehitamiseks ning olemasolevate rekonstrueerimiseks.
- 7) ettepanekute väljatöötamist tehase- ja tsehhisiseseks planeermiseks ning operatsioonivaheliste seoste ja siirete kohta.
- 8) masinate, seadmete, aparaatide ja toodete projektimis- ja konstrueerimistööid
- 9) materjalide, sulamite ja teiste ainete väljatöötamist ja nende katsetamist
- 10) tehnoloogiaprotsesside, -võtete ja -meetodite väljatöötamist
- 11) konsultatsioone ja autorijärelvalvet seadmete ja tervete objektide montaažhil, käikulaskmisel ning ekspluateerimisel
- 12) majandus-, finants- või muid konsultatsioone

18. Ülemaailmne int. omandi organisatsioon

Selle ülesandeks on intellektuaalomandi kaitse edendamine kogu maailmas ja intellektuaalse omandi kaitset käsitlevate rahvusvaheliste lepingute haldamine. WIPO asutati 1967. aastal. WIPO liikmeks võib saada igariik, mis on Pariisi või Berni konventsiooni liige. On ka erandeid. Samuti võib organisatsiooni kõrgeim organ, Peaassamblee, esitada riigile kutse astuda liikmeks. Eesti Vabariik on WIPO liige alates 1994. aastast.

Liikmesriigid jaotatakse liikmemaksu suuruse järgi kolma klassi: A, B ja C. (Shveitsi frankides). Liikmemaksu tuleb maksta hakata ühinemise aastale ülejärmisest aastast. kui aga mõni riik ühineb Pariisi või Berni konventsioonidega, tuleb tal tasuda vaid nende konventsioonide iga-aastane liikmemaks.

Oma eesmärkide saavutamiseks toetab WIPO mitmesuguseid tööstusomandi rahvusvahelise õiguskaitse registreerimissüsteeme, püüab edendada ja korraldada intellektuaalomandi õiguskaitse alast riikidevahelist koostööd ning organiseerib ja viibellu intellektuaalomandi õiguskaitse alaseid arendus- ja koolitusprogramme. Arengumaadele suunatud tegevusega, aidates neid maid intellektuaalse omandi kaitsealase seadusandluse loomisel ja arendamisel, püüab WIPO täita tema ette seatud põhilist ülesannet, so. edendada intellektuaalomandi kaitset kogu maailmas. Üheks kõigi intellektuaalomandi laiset käsitlevate konventsioonide eesmärgiks on liikmesriikide vastavate rahvuslike seaduste harmoniseerimine. Edukat rahvuslike seaduste harmoniseerimist takistab asjaolu, et riikide tehniline ja tööstuslik arengutase on erinev ja seetõttu erinevad antud küsimustes märgatavalt ka eri seisukohad.

19. Proovileping

Litsentsilepingu eelstaadium. Lepingu kehtivus ei saa ületada õigust kaitsva akti kehtivusaega (litsentsi kehtivusaega). Litsentsilepingute sõlmimisel on vahepealseks staadiumiks proovilepingu ehk lühiajalise litsentsilepingu sõlmimine. Proovileping sõlmitakse mõnikord siis, kui potentsiaalne litsentsiaar soovib uurida patentide sisu, neid katsetada või hinnata oskusteavet, et selle põhjal otsustada, kas nõustuda lepinguga või sellest keelduda. Potentsiaalne litsentsiaar ei anna patendiga kaitstud litsentsi ega avalda sellesse kuuluvat oskusteavet ühelegi teisele isikule ja seda tingimusel, et teada antud oskusteavet jms. hoitakse rangelt salajas ja makstakse tasu. Selline proovilepingu sõlmimine ja sisu jäävad mõlema partneri omavaheliseks saladuseks. Proovilepingu tasu võib mõnikord vaadelda, kui oskusteabe avaldamise tasu või kui tasu ainulitsentsi eest. Proovilepingu järgi annab üks pool, so. litsentsiaar teisele poolele nn. optionõiguse (eelisõiguse) litsentsi ostuks kindla aja jooksul. Ostjal on õigus tulevikus kas sõlmida litsentsileping või sellest keelduda. Seepärast määratakse lepingus müüja huvides kindlaks tähtaeg, mille jooksul müüja ei paku litsentsi müüa teistele isikutele ning määratakse ka kindel tasu. Litsentsileping jõustub ostja ühepoolse avalduse põhjal.

20. Eesti Vabariigi patendiseaduse põhisätted

Patent kehtib 20 aastat patenditaotluse esitamise kuupäevast arvates. Selleks tuleb tasuda riigilõiv iga kehtivusaasta eest. Kehtivusaasta alguseks loetakse taotluse esitamise kuupäeva. Patenditaotluse esitamise eest on riigilõiv 3500kr.

RV patenditaotluse esitamise eest 1800kr.

Patendiõiguste üleminek autori õigusjärglasele

- 1) füüsilise isiku surma korral pärimise teel
- 2) juriidilise isiku reorganiseerimislepingu alusel

Patent kaotab kehtivuse ennetähtaegselt kui:

- 1) kehtivusaasta riigilõiv on jäetud tasumata
- 2) patendi omanik esitab patendi kehtivuse lõpetamise õiguse
- 3) omanikuks olev juriidiline isik livideeritakse või selle tegevus lõpetatakse ja patendi õigused ei ole üle läinud.

Patendiomanik võib patenditud leiutise kasutamise õiguse litsentisga osaliselt või täielikult üle anda teisele isikule.

Sundlitsentsi väljaandmise juhud:

isik, kes on huvitatud pat. leiutise kasutamisest võib esitada kohtusse hagi patendiomaniku keeldumisel litsentsi andmisest sundlitsentsi saamiseks, kui:

- 1) patendi omanik ei ole leiutist kasutanud EVs 3 aasta jooksul pärast patendi väljaandmise teate avaldamist, või nelja aasta jooksul pärast patenditaotluse esitamist, aluseks võetakse nendest kahest hilisem tähtaeg.
- 2) patendi omanik ei kasuta leiutist mahus, mis vastaks EV siseturu vajadustele
- 3) patent takistab teise tehniliselt progressivse ja eesti vabariigi majandusele olulise leiutise kasutamist
- 4) leiutise kasutamist nõuavad riigiaitse, keskkonnakaitse, tervishoiu- ja teised EV olulised riiklikud huvid.

Patendialaseid vaidlusi arutatakse Tööstusomandi apellatsioonikomisjon, mis kujutab endast kohtueelset haldusorganit. Vaidlusi lahendatakse Tallina Haldus- või Linnakohtus (Patendiameti asukohajärgses kohtus). Patendiomanik võib kohtusse hagi esitada:

- 1) ainuõiguse rikkumise lõpetamiseks, selle kordumise tõkestamiseks ja ainuõiguse rikkumise eelse olukorra taastamiseks
- 2) ainuõiguse rikkumisega tekitatud kahju hüvitamiseks
- 3) sundlitsentsi tühistamiseks või selle tingimuste muutmiseks
- 4) litsentsilepingust tulenevate vaidluste lahendamiseks
- 5) patendiameti ja tööstusomandi apellatsioonikomisjoni otsuste vaidlustamiseks

Vaidlused autorsuse üle lahendab kohus pärast patendi väljaandmist ja autorsust võib vaidlustada kogu patendi kehtivuse ajal. Isik, kes tõendab, et õigus patendile kuulub temale, võib 1 aasta jooksul patendi väljaandmise teate avaldamisest esitada kohtusse hagi

patendi äravõtmiseks. EVs elu- või asukohta omav isik võib välisriikides patentida oma leiutise sõltumata selle patentimisest EVs.

21. Eesti Vabariigi kasuliku mudeli seaduse põhisätted

See on kasulik väikestele ettevõtetele, sest see on kiire ja odav. Seadus on kehtestatud 30 riigis. Kasuliku mudeli seadus (KMS) jõustus 23.05.1994, reguleerib ühiskondlikke suhteid, mis tekivad seoses kasuliku mudeliga kaitsva leiutise õiguskaitsega EVs. EVs kaitsakse leiutis KM tunnistusega, kui leiutis vastab KM kaitsevõimelisuse kriteeriumitele, see tõendab autorsust, prioriteeti, esmasust ja KM omaniku ainuõigust leiutisele.

Kasuliku mudeli objektid

KMS §6 alusel saab kasuliku mudelina kaitsta seadmeid. Ei saa kaitsta:

- 1) leiutisi, mis on vastuolus avaliku korra ja moraalliga
- 2) varem tuntud seadmete kasutamist uuel otstarbel
- 3) disainlahendusi
- 4) mikrolülituste topoloogiat

KM kaitsevõimelisuse kriteeriumid

- leiutis on uus (erineb tehnikatasemest)

- tööstuslikult kasutatav (saab toota või kasutada majanduses)

Siin ekspertiisi ei tehta, iga kolmas isik võib esitada hagi selle tunnistuse tühistamiseks.

Kasuliku mudeli autor on FÜÜSILINE ISIK. Võib esineda ühisautorsus. Autorsus on võõrandamatu ja tähtjatu. Autoril on õigus autorinimele ja ta võib:

- 1) nõuda oma nime autorina avalikustamist
- 2) keelata oma nime autorina avalikustamise
- 3) tühistada iga ajahetkel oma nime avalikustamise keelu.

Autori varalised õigused on võõrandatavad ja pärandatavad.

Kasuliku mudeli omanik

Isik, kellel on täielik õiguslik võim (ainuõigus — kasutamine, käsitsemine ja valdamine) KM üle. Kasuliku mudeli tunnistus antakse välja 4+4+2=10 aastaks. Riigilõivud 2000+3000+4000 EEK. Aastalõivud puuduvad (erinevus patendist). See ja patendiseadus jõustusid ühel ja samal kuupäeval. Ühest kategooriast (patendist kasuliku mudeli kategooriasse) teise ülekandmiseks ei pea dokumente uuesti vormistama ega riigilõivu uuesti tasuma.

Seadet iseloomustavad konstruktsioonitunnused:

- 1) sõlmed ja detailid, millest seade koosneb
- 2) elementide paigutus
- 3) elementidevahelised ühendused
- 4) elementide tehniliste näitajate iseärasused
- 5) elementide mõõtmete ja kuju iseärasused
- 6) uued konstruktsioonelemendid, millest seade koosneb.

Konstruktsioon on tööstuslikuks tootmiseks sobiv, kui seda on võimalik valmistada üksteisega identsete eksemplaridena.

Erinevused patendi ja KM vahel.

Seaduse jõustumine samal ajal 23.05.1994, kaitseobjekt on mõlemal juhul leiutis, objekti liik on PS järgi: seade, meetod, aine, mikroorganismi tüvi, KM järgi ainult seade. Õiguskaitse kriteeriumid (PS) uudsus, tööstuslik kasutatavus, leiutustase; (KM) uudsus ja kasutatavus. Kaitse vorm Patent ja Tunnistus. Kaitse kehtivus patendi puhul 20 aastat pikendusteta, KM puhul 4+4+2 aastat. Omaniku ainuõiguses erinevust pole. Õiguste üleminek: patendi üleandmine, litsents ja tunnistuse üleandmine, litsents. Riigilõiv patendi puhul 3500 EEK, KM puhul 2000 EEK.

22. Tööstusdisainilahenduste õiguskaitse

Tööstusdisainilahendus on kasuliku eseme kujundus, mis omab ornamentaalset ja esteetlist aspekti. Ornamentaalne aspekt hõlmab eseme kuju ja värvi. Esteetiline aspekt peab köitma silma. Ese peab olema toodetav tööstuslikul viisil, kui see omadus puudub, siis kuulub looming kunsti valdkonda, mida kaitstakse autoriõigusega. Toote väline eripära võib seisneda tema vormis või pinnakujunduses. Esmiesel juhul on tegemist ruumilise tööstusdisainilahendusega ehk mudeliga, teisel juhul tasapinnalise lahendusega, graafilise kujundusega. Toote väliskuju ainuerisuse võib mõnikord määrata ka üksnes tema värvilahendus, mistõttu mõningates riikides võib värvilahendus olla üks olulisemaid jooni.

Tööstusdisainilahenduste kaitse seadus jõustus Eesti Vabariigis 11. jaanuaril 1998. a. Väliskujundusena käsitletakse läesolevas seaduses toote välisilme tunnusjoonte kogumit. Locarno kokkuleppe kohaselt klassifitseeritakse tööstusdisainilahendused 32 klassi, milles on 223 alamklassi ning 6250 nimetust.

Objektile on kolm kriteeriumit

- 1) uudsus
- 2) eristatavus
- 3) selle järgi on võimalik valmistada tooteid

Tööstusdisainilahenduse osas rakendatakse Eesti Vabariigis avalduse ehk registreerimissüsteemi. Selle puhul ei kontrolli registreerimisel valitsusasutus (Eesti Vabariigis Eesti Patendiamet) tööstusdisainilahenduse uudsust, eristatavust ega kasutatavaust. Kontrollitakse ainult taotluse formaalseid nõudeid. Nende kriteeriumite eest vastutab hoopis omanik. Tööstusdisainilahenduse seadusega ei kaitsta:

- 1) seda, mis tuleneb toote tehnilisest otstarbest (võidusõidu auto kuju),
- 2) mis on vastuolus heade tavade ja kommetega,
- 3) mis on ebapüsisiv,
- 4) mis on tagavaraosa ning ei jää väliselt vaadeldavaks.

Tööstusdisainilahenduse autor on füüsiline isik, kes oma loomingulise tegevusega on tööstusdisainilahenduse loonud, kui tööstusdisainilahendust on loonud mitu füüsilist isikut, tekib ühisautorsus, mille puhul sõlmitakse kirjalik kokkulepe. Autorsus on tähtajatu. Autori õigused:

- 1) oma nime avalikustamise nõudmine,
- 2) oma nime avalikustamise keelamine,
- 3) oma nime avalikustamise keelu tühistamine,

Need mittevaralised õigused ei ole üleantavad autori eluajal. Omanikule antakse tööstusdisainilahenduse tunnistus. Registreerimisel tuleb maksta riigilõiv 1600 kr, alates kolmandast variandist iga järgmise variandi eest 400 kr. Tunnistus tõendab omaniku ainuõigust tööstusdisainilahendusele.

Tööstusdisainilahenduse kaitse antakse esialgu 5 aastaks ja seda võib pikendada järgnevalt 5-aastaste perioodide kaupa. Õiguskaitset võib maksimaalselt pikendada 15 aastaks.

23. Euroopa Patendi Konventsioon (EPC)

5. okt. 1973.a. sõlmiti 16 Euroopa riigi poolt Euroopa Patentide Väljaandmise Konventsioon(!), mille ametlik lühend on EPC. EPCga on ühinenud käesoleval ajal kõik 15 EL liikmesriiki ja lisaks ka veel Shveits, Monaco ja Lichtenstein. Vaatleja staatus on antud 1996.a. Ungari, Tshehhi, Slovakkia ja Poola vabariigile. Alates 4. märtsist 1998 on EV-1 EPS-s vaatleja staatus.

Ühinenud riigid moodustava Euroopa Patendi Organisatsiooni (EPO), mida juhib liikmesriikide esindajatest koosnev haldusnõukogu. Patendi organisatsioon on EL-st sõltumatu org., kuid ta lähtub oma tegevuses EL poliitikast. EPC jõustus tegelikkuses 1.juunil 1978, mil hakkas tegutsema Euroopa Patendiamet.

EPC-l on järgmised eesmärgid:

- 1) Euroopa riikide vahelise koostöö tugevdamine leiutiste kaitse valdkonnas
- 2) Neis riikides patentide väljaandmise ühtse süsteemi loomine ja väljaantud patentidele teatud ühtsete reeglite kehtestamine
- 3) Tööstusomandikaitse Pariisi konv. ja patendikoostöölepingu kohase regionaalse patendialase erikokkuleppe sõlmimine. See aga ei tähenda seda, et konventsioon oleks õiguslikult isoleeritud teistest sedalaadi RV lepingutest.

EPC alusel on loodud üks ja ühtne patentide väljaandmise süsteem ning selle alusel välja antud patente nimetatakse Euroopa patentideks. Juhul, kui ei ole kokkulepitud teisiti, allub ühtsetel alustel välja antud Euroopa patent igas EPC liikmesriigis, kus ta jõustub samadel tingimustel, mis on kehtestatud selle liikmesriigi rahvuslikele patentidele. Seega ühendab Euroopa patenti eelkõige liikmesriikide patenditaotluste eelekspertiisi alase tegevuse. Vastavalt EPC artiklile 3 on patenditaotlejal võimalus esitada sama taotlus kas kõikide EPC liikmesriikide suhtes (18 riiki) või ainult mõnede suhtes. Euroopa patendi konventsioon ei nõua liikmesriikidelt oma rahvuslikest patendisüsteemidest loobumist. Kui näiteks liikmesriiki rahuldab ainult Euroopa patendisüsteem, siis võib ta soovi korral loobuda kas osaliselt või täielikult oma rahvuslikust patendisüsteemist. Euroopa patendi konventsioon ei defineeri leiutise mõistet, kuid tuuakse ära nende objektide loetelu, mida ei saa lugeda leiutiseks, mis ei ole tööstuslikult kasutatavad või mis mingitel muudel kaalutlustel on jäetud välja patentitavate objektide hulgast. Patentida ei saa:

- 1) avastusi, teadusteooriaid ja matemaatilisi meetodeid
- 2) disainilahendusi (moelooming)
- 3) mõttetegevuse, mängude või äritegevuse plaane, reegleid ja meetodeid, samuti arvutiprogramme
- 4) info esitust

Kuigi arvutiprogramme otseselt Euroopa patentidega kaitsta ei saa, on seda võimalik teha sellisel juhul, kui arvutiprogrammid on seotud leiutise objektiks oleva seadme, tootmisprotsessi või mõne patentitava manatluse kontrollprotsessiga.

Patente antakse leiutistele, mis on uued, omavad leiutustaset ja on tööstuslikult kasutatavad. EPC sätestab mittepateentitavad leiutised, mille kohaselt Euroopa patente ei anta:

1) leiutistele, mille avaldamine või kasutamine on vastuolus avaliku korra või moraalsega eeldusel, et kasutamist ei loeta vastuolus olevaks üksnes seetõttu, et see on kõikides või mõnes lepinguosalistes riigis seaduse või haldusaktiga keelatud

2) taimesortidele või loomatõugudele või bioloogilistele taimede või loomade aretusmeetoditele.

Euroopa patenditaotluse esitamise õigus on igal füüsilisel või juriidilisel isikul või iga vastava seaduse alusel juriidilise isikuga võrdsustatud ühendusel. Euroopa patenti on õigus saada leiutajal või tema õigusjärglasel. Kui leiutaja on töövõtja, siis määratakse õigus saada Euroopa patenti selle riigi seaduse kohaselt, kus töövõtja põhiliselt töötab. Kui ei ole võimalik kindlaks määrata, millises riigis töövõtja põhiliselt töötab, siis kohaldatakse selle riigi seadust, kus asub ettevõtte, mille juures töövõtja on tegev. Patenditaotluses peab olema ära näidatud lepinguosaline riik või -riigid, kus ta õiguskaitset soovib. Euroopa patendi kehtivuse aeg on 20 AASTAT alates taotluse esitamise kuupäevast. Mainitud säte ei takista lepingu osalistel riigil samadel alustel siseriiklike patentidega pikendamast Euroopa patendi kehtivusaega või andmast kohe pärast patendi kehtivusaja lõppemist jätkuva kaitse järgmistel juhtudel:

1) võttes arvesse riigis valitsevat sõja- või sellega sarnast erakorralist olukorda

2) kui Euroopa patendi objekt on selline toode või toote valmistamise meetod või toote kasutamine, milles selles riigis turustamine nõuab seaduskohast eelnevalt halduskorras sanktsioneerimist

Vastavalt EPC artiklile 64 Euroopa patent tagab tema omanikule alates patendi väljaandmise teate avaldamisest, samad õigused igas lepinguosalistes riigis, kelle jaoks see on väljaantud, mis talle annaks selles riigis väljaantud siseriiklik patent. Kui Euroopa patendi objektiks on meetod, siis laieneb kaitse vahetult sellel meetodil valmistatud tootele. Euroopa patendi rikkumisel rakendatakse siseriiklikku õigust. Patendiameti ametlikeks keelteks on saksa, inglise ja prantsuse keel. Kui Euroopa patendi taotleja elab alaliselt sellises lepingu osalistes riigis, mille ametlikeks keelteks ei ole saksa, inglise või prantsuse keel, võiba ta esitada Euroopa patendi taotluse oma asukoha riigi ametlikus keeles, tingimusel, et ta esitab Euroopa Patendiametile kolme kuu jooksul pärast patenditaotluse esitamist, või hiljemalt 13 kuu jooksul pärast varasemast prioriteediõiguse kuupäevast, vastavad tõlked ühes Euroopa Patendiameti ametlikus töö keeles. Eeliseks on see, et kõik EL liikmERIIGID on ühtlasi ka Euroopa Patendikonventsiooni liikmERIIGID, kusjuures RV turul on Euroopa patent tugev patent. Riikide valik leiutiste välispatentimiseks toimub teatavasti turu konjunkturi alusel. Leiutise patentimisel paljudes riikides on Euroopa patendi taotlemine tunduvalt lihtsam ja odavam, kuna kõikides valitud riikides on patentsuse kriteeriumid samad (uudsus, leiutustase ja kasutatavus). Suurte investeringute puhul eelistatakse neid riike, kus välisinvesteeringuteks on soodne kliima ja vastavad võimalused leiutiste efektiivseks patendikaitseks. EL majandusruumis oma teaduslik-tehnilistele saavutustele õiguskaitsest huvitatud välisinvestorid ja ettevõtjad ei hakka tõenäoliselt Eesti siseriikliku süsteemi järgi patenti taotlema sest eesti turg on väike.

24. Euroopa Ühenduse Patendi Konventsioon (CPC)

15. dets, 1975 kirjutasid 9 Euroopa majandusühenduse riiki Luxembourgis alla konventsioonile **Euroopa patendi kohta ühisturu maade jaoks**. Erialases kirjanduses kasutatakse CPC. Ei ole praegu veel poliitilistel ja muudel põhjustel jõustunud. 15. dets 1989. aastal kirjutati alla ühenduste patenti käsitlevatele lepingutele. Nimetatud leping koosneb järgmistest osadest:

- 1) ühenduse patendi konventsioon
- 2) vaidluste lahendamise protokoll
- 3) ühenduse patendi konv. juurde kuuluv rakendusjuhend
- 4) ühise apellatsioonikohtu privileegide ja immuniteedi protokoll
- 5) võimalikke erinevate konventsiooni jõustumise tingimuste protokoll
- 6) ühisdeklaratsioonid, kolme resolutsiooniga
- 7) 5 deklaratsiooni ja otsus
- 8) lõppakt

1989. a., 3. valitsustevahelise konverentsil saavutati kokkulepe ühenduse patendiga seotud rahaliste kohustuste ja kasu jagamise osas liikmesriikide vahel. Need küsimused otsustati lahendada põhimõttel, et ükski liikmesriik ei saa seoses ühenduse patendikonventsiooniga jõustumisest suuremat kahju või kasu kui Euroopa patendi omaga. 1985.a. konverentsil jäi lahendamata puhtalt poliitilise iseloomuga küsimus ja nimelt kui palju ratifitseerimisi on vaja, et ühenduse patendi konventsioon jõustuks. Muide, ühenduse pat. konv. artikkel 10 sätestab, et konv. jõustub pärast seda, kui kõik Euroopa Ühenduse liikmesriigid on selle ratifitseerinud. 1989.a. konverentsil võeti vastu ühenduse patendi konv. ratifitseerimist ja jõustamist reguleeriv protokoll, mida aga praeguses ei ole enamik enamik Euroopa Ühenduse liikmesriike ratifitseerinud. Ilmselt utlevikus muutub ühisturu patent nendes riikides põhiliseks leiutiste õiguskaitse vormiks, kuigi ta peamiseks eesmärgiks ei ole rahvuslike patentide väljaandmise takistamine ja kasutamise piiramine. Seega patendi taotlejal on võimalus valida ühisturu patendi, Euroopa patendi ja rahvusliku patendi vahel. Ühe ja sama leiutise kahekordne patentimine on ühenduse patendikonventsiooni alusel keelatud. Kui näiteks leiutisele on välja antud nii rahvuslik patent kui ka ühenduse patent muutub rahvuslik patent automaatselt kehtetuks. Patentuse kriteeriumite seisukohalt ei sisalda ühenduse patendi konventsioon mingisuguseid lisanõudeid võrreldes Euroopa pat. konv.-ga. Ühisturu patente hakkab välja andma Euroopa patendiamet samadel tingimustel, kui käesoleval ajal Euroopa patente. Tulevikus peaks Euroopa pat. konv. patenditaotluses ühe ühenduse pat. konventsiooni liikmesriigi äranäitamine tähendama seda, et see muutub automaatselt ühenduse patenditaotluseks. Selle sätte rakendamiseks on ettenähtud nn. ülemineku periood, mille jooksul saab esitada taotlusi nii Euroopa patendi kui ka ühenduse patendi saamiseks. Ühenduse patendikonventsiooni keelenõuded on samad kui Euroopa patendi konventsioonilgi. Ühenduse patenditaotlus maksab vastavalt selle konv. sätetele niisama palju kui käesoleval ajal kolm riiki Euroopa patendi taotluses. Liikmesriigid saavad osa ühenduse aasta patendilõivudest vastavalt kindlaksmääratud arveldussüsteemile. Nagu eespool juttu oli, on ühenduse patendi konventsiooni raames kavandatud ühtne patendi **apellatsioonikohus**, millest kõikidel nim. konv.

liikmesriikidele kujuneb lõplik 2. astme kohtuinstants patendialastes küsimustes. Ühtne patendi apellatsioonikohus on vaieldamatult CPC tähtis saavutus, sest ainult ühtse kohtupraktika alusel on võimalik patendiõiguste sätete ühtne rakendamine ja tõlgendamine kõikides Euroopa Liidu liikmesriikides. CPC näeb ette ka nn. patendiõiguste **kustumise**. Teatavasti patendi omanikul on territoriaalselt piiratud ainuõigus patenditud leiutisele, kusjuures see on seotud ka patenditud toodete ja patenditud meetodi abil valmistatud toodete impordi keelamisega. Impordikeelu õigust ei mõjuta ka asjaolu, et patenditud toode on teises riigis lastud vabasse käibesse patendiomaniku loal. Ühenduse patent on territoriaalne patent ja selle omaniku ainuõigus patenditud tootele kustub selle kasutamise järel kõigis CPC liikmesriikide territooriumil. Ühendu patendi ainuõigus kustub pärast seda, kui patendi omandik või keegi teine isik tema nõusolekul on lasknud pat. kaitstud toote vabasse käibesse ühes CPC liikmesriigis. Lisaks ülaltoodule CPC kustumispõhimõte laieneb ka selle konv. liikmesriikide rahvuslikele patentidele. Viimane tähendab seda, et rahvusliku patendiomaniku ainuõigus CPC liikmesriikide territooriumil kustub samadel tingimustel kui ühenduse patendi ainuõigus.

25. Patendikoostöölepingu põhisätted

Patent Cooperation Treaty (PCT).1998. a. alguseks oli PCTga ühinenud 95 maailma riiki. EV on PCT liikmesriik alates 24. august 1994. RV majandusliku ja teaduslik-tehnilise koostöö kiire areng suurendab tööstusomandi õiguskaitse osatähtsust. RV kaubandus-, tootmis- ja teaduslik-tehniliste sidemete tugevnemine toob endaga kaasa välispatentimise olulise laienemise ning tugevdab õiguse unifitseerimise tendentse tööstusomandi kaitse alal. Idee unifitseerida patendiõigus ning luua ühtne regionaalne patent realiseeriti esimesena Aafrikas, kus kooskõlas Liberville'i kokkuleppega 13. sept. 1962 organiseeriti Aafrika-Malagassi tööstusomandi amet. Käesoleval ajal osaleb 14 Aafrika riiki. Patendikoostööleping kirjutati alla Washingtonis 19. juunil 1970. PCT olemus seisneb selles, et ühe ja sellesama leiutise peale esitatakse 1 RV TAOTLUS leiutise patentimiseks taotleja poolt märgitud mitmes lepinguosalises riigis. PCT eesmärk on kergendada patenditaotluse esitamist ühe ja selle sama leiutise peale ning nende ekspertiisi mitmes riigis sel teel, et hoitakse kokku taotlejate tööd, aega ning rahalisi kulutusi ja samuti sel teel, et vähenevad rahvuslike patendiametite administratiivkulud. Patenditaotleja kokkuvõtte seisneb selles, et ta võib nüüd esitada ainult ühe patenditaotluse, millel on kindlate vorminõuete järgimise korral õiguskaitse igas lepingust osavõtvas riigis. Rahvusliku patendiameti kokkuvõtte seisneb selles, et ta saab infot patenditaotluse uuringu ja eelekpertiisi kohta.

PCT järgi seisneb protseduuri esimene faas selles, et patendi taotleja esitab ühe rahvusvahelise taotluse ühele kas RVle või regionaalsele patendiametile, nn. saajaametile. Nt. Euroopa Patendiametil on saaja ametkonna staatus. Patenditaotluses märgitakse ära need lepinguosalised riigid, kus tahetakse saada õiguskaitset oma leiutisele. Saaja patendiamet kontrollib patenditaotlust vormilisest küljest ja RV otsinguorgan teeb tehnikataseme otsingu või uuringu. Otsingutulmust põhjal koostatakse aruanne või raport viidetega ekspertiisiks olulistele dokumentidele. Aruande koopia saadetakse ka taotlejale, kellel on võimalus vajadusel korrigeerida patendi nõudlust. Pärast seda suunatakse RV patenditaotlus koos otsinguaruandega taotleja poolt märgitud rahvuslikule patendiametile või Euroopa Patendiametile, kui on nõutud, et taotlus läbiks Euroopa patendisüsteemi. Samaaegselt avaldab WIPO RV büroo patenditaotluse 18 kuu möödumisel prioriteedi kuupäevast.

PCT protseduuri 2. faasis antakse patenditaotlejale võimalus nõuda leiutise RV eelekpertiisi, et teada saada, kas leiutis on uudne, kas tal on leiutustase ja kas ta on tööstuses kasutamiseks kohane. Kusjuures taotleja peab oma nõudes valima need riigid, kus ta soovib ekspertiisi. RV otsinguorgan teeb ekspertiisi patentsuse kriteeriumite põhjal, teeb oma järeldused RV eelekpertiisi aruandes, mis saadetakse patenditaotlejale ja väljavalitud riikide rahvuslikule või regionaalsele patendiametile. Taotluse menetlus ja ekspertiis rahvuslikus või regionaalses patendiametis algab 25 kuu möödumisel prioriteedi kuupäevast. Patentimine PCT järgi on otstarbekas kui soovitakse leiutise kiiremat õiguskaitset välismaal, kui ei ole vaja teha lisatööd, nt. leiutise töövõime, majanduslike, tehniliste ja muude aspektide väljaselgitamiseks. Ja kui soovitakse leiutise õiguskaitset paljudes riikides. PCT süsteem määrab kindlaks patentimise korra ainult RV staadiumis. PCTga ettenähtud korras patentimisel on veel muidki eeliseid nagu näiteks patenditaotluse ühtse teksti ettevalmistamine kõigi patentimisriikide tarvis, pikem tähtaeg

leiutise realiseerimisvõimaluste väljaselgitamiseks välisturul, võimalus teha muudatusi patendiõudluses RV otsingutulemuste põhjal enne kui esitada RV taotlus rahvlikule patendiametile. USA patendiamet RV otsingukeskus, GB patendiamet on eelekpertiisi keskus.

26. Piraatluse mõiste ja liigid

WIPO — World Intellectual Property Organization

Piraatluse aktiks loetakse kaitstud teosest, esitusest või fonogrammist koopiade tootmist ja tootmise attevalmistamist kommertseesmärgil. Piraatlus jaguneb:

- 1) muusikateoste piraatlus,
- 2) audiovisuaalsete teoste (AV) piraatlus,
- 3) TV ja raadio piraatlus,
- 4) tarkvarapiraatlus,
- 5) kirjandusteoste piraatlus

1. Muusikamaailmas kasutatakse piraatluse mõistega mitut väljendust:

- a) counterfeit — täpne koopia heli- või videokassetist, millel on sageli sama kvaliteet ja pakend kui originaalil. Hind tihti samal tasemel kui seaduslikulgi.
- b) bootleg — koopia elava esitluse või ülekande salvestusest kui salvestus tehti ilma õiguste omaniku loata. Eelkõige kontserditel ja Tvst või raadiost lindistamisel.
- c) pirate copy — lubamatu koopia helisalvestusest, mis ei pruugi originaali imiteerida ning on sageli halva kvaliteediga.

2. AV-teoste piraatlus (autorite õiguste eest Eestis seisab Eesti Autorite Ühing Kinomaja kõrval). Videokassetid, mis on lindistatud kinodes, promo-kassetid (tutvumiseks enne filmi ametlikku avalikustamist).

3. TV- ja raadiopiraatlus. saateid levitatakse kaableid pidi küsimata luba omanikelt.

4. Tarkvara piraatlus. Selle vastu võitleb BSA (Business Software alliance) ning hõlmab arvutiprogrammide ebaseaduslikku kasutamist, kopeerimist, tootmist, müüki ja levitamist. Jagatakse viide gruppi:

- a) ebaseaduslik kopeerimine oma tarbeks (eesmärk ei ole tarkvara ebaseaduslik levitamine ega otsese kasu saamine). Näiteks ostab firma 1 litsentsi, kasutab aga viies arvutis samaaegselt. Koopiaid tehakse veel koduarvutitesse ja sõpradele. See vorm on maailmas enimlevinud.
- b) võltsimine kasusaamise eesmärgil. Võltsitakse kõiki osasid — käsiraamaruid, andmekandjaid, turvaelemente, või kopeeritakse suur hulk tooteid ühele CD-plaadile. Hind võrreldes originaaliga on väga odav. Kvaliteedikontroll puudub.
- c) tarkvara laadimine müüdavate arvutite kõvaketastele. Litsentsita programmid installeeritakse arvutisse, millega meelitatakse kliente enda juurest ostma. See tarkvara aga erineb arvutifirmade poolt müüdavast originaalst selle poolest, et koopiaga ei tule kaasa litsentsilepingut, originaaldiskette ega käsiraamatut. See on otsene kliendi petmine, kuna paljud ostjad ei ole teadlikud originaalkomponentidest ning on nõus selle eest isegi raha maksma (mõeldes, et ostavad originaali).
- d) autoriõigustega kaitstud tarkvara omandamine Interneti vahendusel

- e) tarkvara välja üürimine. Üüritava tarkvara paketi omanik on selle võib-olla ausal teel omandanud, kuid litsentsileping keelab paketi üürimise ja laenamise ka siis kui tegu on varukoopiga.

5. Autoriõiguse ülesandeks on kirjandus- ja kunstiteoste ning nende autorite moraalsete õiguste ja varaliste õiguste kaitse. Teistel isikutel on keelatud teose kasutamine ilma autori või selle isiku nõusolekuta, kellele autor on oma õigused üle andnud. Autoriõiguste seaduses on fikseeritud juhud, mil teost võib vabalt kasutada. Füüsilised isikud võivad avaldatud teost isiklikeks vajadusteks reprodutseerida (õppimiseks, lugemiseks). Haridus- ja teadusasutused, kelle tegevus ei taotle majanduslikku tulu võivad teha koopiaid perioodiliste väljaannete artiklitest (seda ei tohi aga teha tasulised ärikursused jms.). Seaduse järgi on lubatud mõistlikus mahus tsiteerimine ja refereerimine.

12.03.1997. aastast kehtib Riigikogu poolt vastuvõetud “andmekogude seadus”, mis muuhulgas sisaldab ka Eesti Vabariigi kriminaalkoodeksi täiendamise 14. peatükiga: arvuti- ja andmetöötlusalased kuriteod.

- a) arvutikelmus — võõra vara, varalise eelise või muu kasu saamise eest arvutiprogrammide või andmete sisestamise, vahetamise või blokeerimise või muul viisil andmetöötlusprotsessi sekkumise teel, mis mõjutab andmete töötlustulemust ja põhjustab teise isiku omandile otsest varalist kahju või muud kahju karistatakse rahatrahvi või arestiga või vanglakaristusega 1–6 aastat.
- b) arvutisolevate andmete või programmide hävitamine — ebaseaduslik kustutamise, kahjustamise, rikkumise või blokeerimise eest karistatakse rahatrahvi või arestiga. Sama tegevuse eest, kui see põhjustas suure varalise kahju või oli suunatud riigi poolt peetavate põhi- või riiklike registrite vastu või pandi toime isikute grupi eelneval kokkuleppel, karistatakse aresti või vanglakaristusega kuni 2 aastat.
- c) arvutisabotaazh — andmete või programmide sisestamise eest eesmärgiga takistada arvuti või telekommunikatsiooni süsteemi tööd, karistatakse rahatahvi või arestiga või vanglakaristusega kuni 2 aastat. Sama tegevuse eest, kui sellega põhjustatakse oluline varaline kahju või kui see oli suunatud riigi põhi- või riiklike registrite töö takistamisele, karistatakse vabadusekaotusega kuni 4 aastat.
- d) arvuti, arvutisüsteemi või -võrgu ebaseaduslik kasutamine — nende kaitsevahendite (koodid, salasõnd, jne.) kõrvaldamise teel, karistatakse rahatrahvi või arestiga ning sama tegevuse eest korduvalt või kui sellega põhjustati oluline kahju, või kui kasutati riigisaladust või kui ainult ametialaseks kasutamiseks ettenähtud andmeid sisaldavat arvutit, arvutisüsteemi või arvutivõrku, siis karistatakse rahatrahvi või vabadusekaotusega kuni 2 aastat.
- e) arvutivõrgu ühenduse ebaseaduslik rikkumine või tõkestamine — tehnilise vahendi abil rikkumise või tõkestamise eest karistatakse rahatrahvi või vabadusekaotusega kuni 2 aastat.
- f) arvutiviiruse teadlik levitamine — karistatakse rahatrahviga, sama tegevuse eest korduvalt või kui sellega põhjustati oluline kahju või kui viirust levitati riigi arvutisüsteemis, üldkasutatavates arvutivõrkudes, siis karistatakse rahatrhvi või vabadusekaotusega 1–4 aastat.

- g) kaitsekoodide üleandmine — karistatakse rahatrahviga, sama tegevuse eest, kui need võimaldasid tungida delikaatseid isikundmeid, riigisaladust või ainult ametialaseks kasutuseks ettenähtud andmeid sisaldavasse arvutisse või andmekogusse, siis karistatakse vabadusekaotusega kuni 2 aastat.
- h) ametiasutustele ebaõigete andmete esitamine — karistatakse rahatrahviga, sama tegevuse eest, korduvalt või kui sellega taotleti ja saadi ebaseaduslikke hüvesid või tulu või kui sellega põhjustati oluline kahju karistatakse rahatrahvi või vabadusekaotusega kuni 1 aasta.
- i) riigi või kohaliku omavalitsuse andmekogust andmete ebaseaduslik väljastamine — kui sellega taotleti ja saadi ebaseaduslikke hüvesid või tulu või kui sellega rikuti isiku perekondlikku ja eraelu puutumatus, siis karistatakse rahatrahviga või vabadusekaotusega kuni 2 aastat.

27. Naaberõigused e. autoriõigustega kaasnevad õigused

Autoriõigustega kaasnevate õiguste mõistele võib anda kitsama või laiemas sisu. Kitsamas mõttes on autoriõigusega kaasnevad õigused teoste esitajate, fonogrammi tootjate ja TV ning raadio-organisatsioonide õigused, e. 1961.a. Roomas sõlmitud RV konventsioonis teose esitajate, fonogrammi tootjate ja ringhäälinguorganisatsioonide kaitseks ettenähtud õigused. Laiemas mõttes on haaratavad ka teised autorõigusega sarnased õigused, nt. osades riikides õigused fotograafiateoste, või sportlaste õigused võistluste ülekannetele. Neid nimetatakse seonduvateks õigusteks (related rights). Teatavasti autoi isik ja tema intellekt on lahutamatu seotud tem teostega, milleine suhe on juriidilise isiku puhul võimatu. järelikult on näiteks filmi loomisel Kontinentaal-Euroopa õigussüsteemi kohaselt autoreid mitu vastandlikult Anglo-Ameerika õigussüsteemile. Kont.-Euroopa õigussüsteemis tehti filmi loomisel osalevatest isikutest kaasautorid. Filmi tootev juriidiline isik oli kohustatud sõlmima iga isikuga individuaalse lepingu, vastasel korral polnud tal endal filmile mingeid õigusi. Praktikas osutus see keerukaks ning mitte alati ei saanud filmi tootja ehk produtsent oma investeeringutele vajalikku kaitset. Analoogilised probleemid tekkisid seoses tehnika arenguga ka fonogrammi tootjatel. Kont.-Euroopa AÕS osutus liiga kohmakaks tagamaks juriidilistest isikutest filmide ja fonogrammide tootjatele advekaatset kaitset. Uueks lahenduseks tekkinud probleemile sai käsitus omaette intellektuaalomandi liigiks olevatest õigustest, st. autoriõigustega kaasnevatest õigustest ehk naaberõigustest. Algul kuulusid nimetatud õigused teoste esitajatele ja fonogrammi tootjatele, kuna aga teoste esitajate ja fonogrammi tootjate õigused on tihedalt seotud ringhäälinguorganisatsioonide tegevusega, siis laiendati ka viimastele autoriõigustega kaasnevate õiguste ulatust. Rooma konventsioon sätestab autoriõigustega kaasnevate õiguste kehtivuse ajaks 20 a, kusjuures erinevates maades see tähtaeg varieerub 25–75 aastani. EV AÕS §74 sätestab kaitse tähtajaks 50 aastat ning samasugune tähtaeg kehtib ka teistes maades. AÕS §74 kohaselt hakatakse tähtaega arvestama järgmiselt:

- 1) teose esmakordsest esitamisest, juhul kui see pole salvestatud teose esitaja suhtes.
- 2) teose esmakordsest avaldamisest fonogrammi tootja ja esitaja suhtes, kelle esitus on fonogrammil salvestatud.
- 3) saate esmakordsest eetrisse andmisest raadio ja TV orgsnidatsioonide suhtes. Tähtaja kulgemine algab 1. jaanuarist, mis järgneb aastale, millal ülalnimetatud sündmused aset leidsid. Esitaja nime ja autorsust ning au ja väärikut kaitstakse tähtajatult. Fonogrammi tootjal on maailmapraktikas 3 põhilist autoriõigusega kaasnevat õigust, so reprodutseerimise, avaldamise ja ülekandmise õigus. 1 on õigus lubada või keelata igasugust reprodutseerimist või koopiate tegemist kaitstud fonogrammist. Rooma 1961. aasta konventsioon annab õiguse lubada või keelata reprodutseerimist olenemata sellest, kas see on otsene või kaudne. Kui kodusel teel salvestatakse autoriõigusega kaitstud teoseid, siis rikutakse ka autoriõiguse ja selline salvestamine oleks vastuolus teose normaalse kasutusega ja kitsendaks autorite seaduslike huvisid. Ent praktika kodus salvestamist keelata ei saa, sest see oleks lubamatu sissetung inimese kodu privaatsusse. Ainus lahendus antud olukorras näis olevat see, mis leiti sobiv olevat esimest korda Saksamaal, st. nähti ette tasu ehk maks salvestamise sisseseadjatele ja salvestusmaterjale. Maks tasuvad sisseseadjad ja materjali tootjad ning importijad,

kusjuures saadus summad jaotatakse autorite, teoste esitajate ja fonogrammi tootjate vahel.

Rentimisõigus, so. seni kuni õigus teose levitamisele laienes ainult esimesele koopiate müügile, tekkis olukordi, kus õiguste omanik ei saanud enam edaspidi kontrollida teose kasutamist ja edasimüüki ega saanud edasise kasutamise eest tasu. Samas aga võis hästi teenida nii AV teoste kui ka fonogrammide slavenstatud teose rentimise pealt. Esialgselt hakati algsete õiguste omanikke kaitsma 1985. aastal Jaapanis. AV teose autorile, fonogrammide slavenstatud teose autorile või fonogrammi tootjale anti ainuõigus lubada või keelata teose ja fonogrammi rentimist. Seda õigust saab teostada ainult õiguse omanikke esindavate organisatsioonide kaudu. AÕS §73 näeb ette, et kui kaubanduslikul eesmärgil kasutatud fonogrammi või selle reproduktsiooni kasutatakse TVs või raadios või muude tehn. vahendite kaudu üldsusele üle kandmiseks, siis on teose esitajal ja fonogrammi tootjal õigus saada fonogrammi kasutajalt ühekordset tasu sellise üleandmise eest. Fonogrammi kasutaja maksab tasu fonogrammi tootjale, kes omakorda maksab poole saadust teose esitajale kui esitajad ja fonogrammi tootjad ei lepi kokku teisiti. Rooma konventsiooni ja EV seaduse §63 kohaselt on avaldamisõigus üks fonogrammi kaitstavuse kriteeriume. Autoriõigustega kaasnevad õigused kehtivad fonogrammi tootja suhtes, kui fonogramm avaldati esmakordselt EV territooriumil. Avaldamine on fonogrammi koopiate pakkumist üldsusele nõudlust rahuldavas koguses.

Ringhäälingu org.-l on õigused:

- 1) oma saadete taasüleandmise õigus. Saadete salvestamine ja esitamine avalikkusele
- 2) ringhäälingu org.-le kuulub ainuõigus lubada või keelata taasüleandmist.
- 3) ringhäälingu org.-l on õigus lubada või keelata oma saadete fikseerimist, kui ilma selle org. loata saade kõigepealt salvestatakse ning alles siis antakse eetrisse, on õigusrikkumiseks saate salvestamine, kuna õigust salvestamisele võib võtta reprodutseerimisõiguse vormi, kui esimesest salvestusest tehakse koopia.
- 4) ringhäälingu org.-l on ainuõigus lubada või keelata oma saadete avalikkusele esitamist.

28. Tööstusomandi kaitse Pariisi konventsiooni põhisätted.

Pariisi konventsioon on lahtine kokkulepe, millega võib ühineda iga riik vastavalt ühinemis või ratifitseerimisdokumentidele hoiule andmisega ülemaailmsesse intellektuaalomandi organisatsiooni. Riigid, kelle suhtes kohaldatakse pariisi konventsiooni, moodustavad nn. RV liidu tööstusomandi kaitseks ehk Pariisi liidu. Astudes konventsiooni liikmeks võtab iga riik endale kohustuse rakendada konventsiooni sätteid oma maal. Põhisätted:

1) rahvuslik rezhiim. Vastavalt Pariisi konv.-le kasutavad iga Pariisi liitu kuuluva maa kodanikud liidu teistes riikides neid samu eesõigusi tööstusomandi kaitse suhtes, mida antakse käesoleval ajal vastavate seadustega omaenda kodanikele. Nenede õigusi kaitstakse samuti nagu antud maa kodanike õigusigi ning nad kasutavad neid samu seaduslikke kaitsevahendeid igasuguste õigusrikkumiste vastu tingimusel, et nad peavad kinni samadest tingimustest ja formaalsustest, mis on ette kirjutatud omaenda kodanikele. Neile vastavad Pariisi liitu mittekuuluvate maade kodanikud, kellel on Pariisi liidu ühe maa territooriumil elukoht või tõelised ja tõsised kaubandusettevõtted. Neid põhimõtteid tuntakse rahvusliku rezhiimi printsiibi või põhimõtte all. Välisriikide kodanikele ning firmadele võimaldatakse rahvuslik rezhiim formaalse vastastikkuse printsiibi alusel. Vastastikkuse printsiip tähendab seda, et riigid ei kindlusta vastastikku oma kodanikele konkreetsete õiguste võrdsust vaid nad võrdsustavad välismaalasi kohalike kodanikega. Siit tuleneb, et välismaalased saavad vaid selliseid õigusi, mida kasutavad vaid kohalikud kodanikud.

2) konventsiooniprioriteedi õigus. Teatavasti omab prioriteet suure tähtsuse välispatentimisel, sest juhul, kui ühele ja samale leiutisele on esitatud mitu erineval ajal dateeritud leiutistaotlust, saab patendi see, kes esimesena esitas patendi taotluse leiutisele. Taotluse esmasus tagab leiutisele uudsuse, mis oluliseks tingimuseks leiutise välispatentimisel. Teatavasti leiutis, mis on patenditud ühes riigis ei ole uudne enam teises riigis. Patentida leiutisi kõikides riikides korraga on väga keerukas nii sisuliselt kui vormiliselt. Mõnede riikide patendiseadustega on määratud tingimus, mis eeldab leiutise välispatentimist ainult siis, kui sellele on oma riigis välja antud patent.. Teiselt poolt välispatentimine on kulukas protseduur ning seepärast on otstarbekohane leiutis algul patentida omal maal. Neid ja mõningaid muid asjaolusid arvesse võttes kehtestati konventsiooni prioriteediõigus. See õigus seisneb selles, et ühes konv. riigis leiutistaotluse sisseandnud isik võib arvates esmase taotluse sisseandmise kuupäevast 12 kuulise tähtaja jooksul kasutada eelisprioriteediõigust teistes konventsiooni liikmesriikides. See võimaldab patendi taotlejal patentida leiutist konv. liikmesriikides aasta vältel, kusjuures niisugune soodustus võimaldab igakülgset kontrollida leiutist arvestades konjunktuuri, valida välja patentimiseks sobivad riigid ja leida potentsiaalsed litsentsiaadid ilma, et leiutis kaotaks oma uudsuse.

3) väljaantud patentide sõltumatus. Ühes riigis võib nt. patent kaotada kehtivuse seoses patentide erinevate kehtivusaegadega erinevates riikides.

4) varemkasutamise õigus. Isiku, kes kasutab leiutist enne patenditaotluse sisseandmist säilib see õigus ka pärast patendi väljaandmist. Sageli esineb juhtumeid, et riigis kuhu välismalane esitab avalduse konv.-prioriteeditaotlusega, keegi juba kasutab leiutist.

Vastavalt varemkasutusõigusele on tal õigus jätkata kasutamist hoolimata patendi väljaandmisest.

5) leiutise ajutine kaitse RV näitustel. Artikkel 11 kohustab liikmesriike tagama oma seadustega leiutiste ajutise kaitse RV näitustel, mis korraldatakse ühes antud riigis. Siinjuures olgu märgitud, et kui eksponeeritud uudne tehnoloogiline lahendus esitatakse hiljem leiutisena, siis prioriteedikuupäevaks loetakse näitusel eksponeerimise kuupäeva. See aga ei pikenda 12 kuulist prioriteedi tähtaega.

Leiutise kohustusliku rakendamise nõue.

Tihti ei kasuta kõrge tehnilise tasemega suuretegevõtted teistes maades patenditud leiutisi, takistades sageli üksikute tööstusharude arengut madalama arengutasemega riikides. Patendi olemasolu takistab kohalikel ettevõtjatel patenditud leiutise rakendamist ja tootmist. Kohalike ettevõtjate huvide kindlustamiseks on enamike riikide rahvuslikes patendiseadustes Pariisi konv. kooskõlas kehtestatud leiutiste kohustusliku rakendamise nõue. Selle nõude mittetäitmise korral kas patent tühistatakse või on ettenähtud sundlitsentsi väljaandmine riigi poolt määratud korras ja tasu eest patendi omanikule (vt. EV patendiseadus §47, lõige 1 p.). Nimetatud sätted kohaldatakse *mutatis mutandis* (muutumatu kujul) kasulikele mudelitele. Kauba ja teenindusmärkide osas on üheks tähtsamaks sätteks nn. “telle quelle” (nii nagu ta on) printsiip. See seisneb selles, et konv. liikmesriikides iga kaubamärk, mis on ettenähtud korras registreeritud, märgi päritolu riigis kuulub teiste liikmesriikide poolt registreerimisele ja kaitsmisele muutumatu.

Üldtuntud märkide kaitse. Üldtuntud märkide osas, kui antud riigi seadused seda lubavad või asjast huvitatud isiku taotlusel, liikmesriigid kohustuvad tagasilükkama või kehtetuks tunnistama ning keelama kaubamärgi kasutamise kui kaubamärk kujutab endast teise kaubamärgi taasesitust, jäljendit või tõlget ja mis võib põhjustada temaga äravahetamist kuivõrd pädev organ tunnistab selle kaubamärgi selles riigis üldtuntuks.

Tööstusdisaini lahenduste osas ei nõuta kohustuslikku rakendamist.

29. Euroopa Liidu kujunemine

Euroopa riigid üksikuna võttes on väikesed, et eraldis konkureerida suurriikidega. Lääne-Euroopa arenenud tööstusriike sundis integreeruma üha teravnev konkurents maailmaturul, samuti endise Nõukogude Liidu poolt oma mõju laiendamine lääne suunas pärast Teist maailmasõda. 1948 asutati Euroopa Majandusliku Koostöö Organisatsioon, mis koordineeris Marshalli plaani järgi Lääne-Euroopale antavat abi. 1949 pandi alus Euroopa Nõukogule, millel oli Euroopa sõjajärgse ja poliitilise arengu seisukohalt oluline tähtsus. 1951 kirjutas Prantsusmaa eestvõttel Pariisis Euroopa Söe- ja Terasekoondise asutamislepingule alla Belgia, Luksenburg, Holland, Itaalia, Saksamaa LV ja Prantsusmaa. Selle ühenduse tegevus osutus sedavõrd edukaks, et otsustati koostööd edasi arendada ja hõlmata sellesse kogu majandus. 1957 kirjutati alla asutamislepingutele Euroopa Majandusühenduse ja Euroopa Aatomienergia Ühenduse loomiseks. Euroopa Majandusühenduse lepingut tuntakse Rooma lepinguna. Selle põhieesmärgiks oli ühisturu loomine kõikide liikmesriikide majanduspoliitika järkjärgulise lähenemise kaudu. 1967 loodi Euroopa ühenduse organisatsiooniline vorm Söe- ja Terasekoondise ning Euroopa Majandusühenduse liitmise teel. 1984 veebruaris võttis Euroopa Parlament vastu eelnõu Euroopa Liidu loomise kohta. 1992 veebruaris kirjutati Maastrichtis alla Euroopa Liidu lepingule, mis jõustus 1993 aasta 1. novembril. Euroopa Patendiamet alustas oma tegevust 1. juunil 1978 ning esimene patent anti välja 1980. aastal.

30. Euroopa Liidu kaubamärgi süsteem

Juriidiliselt oleks korrektsem rääkida Euroopa Ühenduse (Ühenduste) kaubamärgist, kuid arvestades seda, et Eestis mõistetakse enamasti Euroopa Liitu, siis kasutame terminit EL kaubamärk. Niisiis, Euroopa Liidu ehk Ühenduse kaubamärgi süsteem jõustus 1. apr. 1996 (Community Trade Mark, CTM). Põhilineks normatiivaktiks selles valdkonnas on Euroopa nõukogu 20. detsembril 1993. aasta määrus nr. 40/94. CTMks võivad olla kõik tähised, mida on võimalik graafiliselt kujutada, eelkõige sõnad, sh isikunimed, kujutised, tähed, arvud ja kaupade kuju ning kujundus kui need võimaldavad ühe ettevõtte kaupu või teenuseid eristada teise ettevõtte omadest. See definitsioon määrab tähiste tüübid, millest võivad koosneda EL kaubamärgid. Euroopa Liidu kaubamärgisüsteemi kaubamärgiga seonduvad õigused EL riikides saadakse üheainsa registreerimisega (!), st. registreerides kaubamärgi EL süsteemis, hakkab see automaatselt kehtima igas liikmesriigis. EL kaubamärgil on nn. ÜHTNE ISELOOM, mis tähendab seda, et EL kaubamärki saab registreerida ainult kehtimiseks kogu EL territooriumil ja seda ei saa loovutada ning temast ei saa loobuda, sellega kaasnevaid õigusi kaotada ega kehtetuks tunnistada või kasutamist keelata muidu kui ainult KOGU ELis (erinevalt EPCst, kus saab määrata riigid, kus kaitset soovitakse). Hispaanias Alicante loodi vastav instants — siseturu harmoniseerimisamet (kaubamärgid ja tööstusdisainilahendused). CTM on kaupade või teenuste tähis, mis on registreeritud vastavalt 1993. a. kaubamärgi määrusele, kusjuures ainuõigus CTMle saadakse selle registreerimise teel. CTM registreerimisest keeldumise alusel jaotatakse absoluutseteks ja suhtelisteks alusteks. Absoluutsed alused on:

- 1) tähiseid, mis ei vasta CTM legaaldefinitsioonile
- 2) kaubamärke, mis ei ole teistest eristatavad
- 3) kaubamärke, mis koosnevad sorti, kvaliteeti, kogust, otstarvet, väärtust, geograafilist päritolu, kaupade tootmise või teenuste pakkumise aega tähistavatest või muudest kaupade ja teenuste omadusi tähistavatest tunnustest või andmetest
- 4) kaubamärke, mis koosnevad üksnes tähistest või märkidest, mis on saanud üldtuntuks kohalikus keeles või äritegevuses väljakujunenud heausksetes tavades
- 5) tähiseid, mis koosnevad üksnes kujust, mis oleneb kauba laadist, kujust, mis on vajalik tehnilise tulemuse saavutamiseks või tähiseid, mis koosnevad üksnes kujust, mis annab kaubale otsese väärtuse
- 6) kaubamärke, mis on vastuolus avaliku korra või üldtunnustatud moraalinormidega (nende mõistete sisu erineb liidu piires kultuuriti)
- 7) kaubamärke, mis võivad tarbijat eksitada näiteks kaupade või teenuste liigi, kvaliteedi või geograafilise päritolu suhtes
- 8) kaubamärke, mille kasutuseks puudub pädevate asutuste luba
- 9) TMe, mis sisaldavad muid tähiseid, nagu embleeme, riiklike vappe ja muid sümboleid
- 10) veini ja kangete alkoholsete jookide kaubamärke, mis sisaldavad andmeid või koosnevad viitest veini või alkoholise joogi geogr. päritolu kohta, sellise veini või kange alk. joogi puhul, millel ei ole sellist päritolu.

Suhtelised alused:

1) kui see on identne varasema kaubamärgiga ja kaubad või teenused, mille jaoks registreerimist taotletakse on identsed kaupade või teenustega, mille jaoks varasem kaubamärk on kaitstud

2) kui identsuse või sarnasuse tõttu varasema kaubamärgiga ning identsuse või sarnasuse tõttu varasema kaubamärgiga kaitstud kaupade või teenustega on territooriumil, kus varasem kaubamärk on kaitstud, on tõenäoline avalikkuse poolne segiajamine

CTM valdajal on õigus keelata kolmandatel isikutel ilma tema loata kasutada äritegevuses:

1) CTMga identsid tähiseid kaupade või teenuste puhul, mis on identsed nende kaupade või teenustega, millele TM on registreeritud

2) tähiseid, mis tulenevalt nende identsusest CTMga, tõenäoliselt eksitaksid tarbijaid

3) tähiseid, mis identsed või sarnased CTMga kaupade või teenuste puhul, mis ei ole sarnased nendega, mille jaoks on CTM registreeritud ning kui viimasel on maine ELis.

CTM ei anna selle valdajale õigust keelata, selle kasutamist seoses kaubaga, mis on valdaja poolt või tema LOAL ELis turule toodud. Mainitud sätet ei kohaldata, kui valdajal on seaduspärased põhjused olla edaspidise turustamise vastu, eriti siis, kui kauba kvaliteet on pärast turule toomist muutunud või halvenenud. CTM registreerimiseks tuleb esitada sellekohane taotlus, Siseturu Harmoniseerimisametile Hispaanias. Esitamisel tuleb tasuda lõiv. Ühe klassi kohta 975 ECUd (1=15 EEK). Kaubamärgi taotluse võib esitada ühest EL ametlikus keeles, kuid taotleja peab ära märkima, ühe siseturu ameti ametlikest keeltest (5). CTM on jõus 10 aastat alates registreerimiskuupäevast ja seda võib pikendada 10 aasta kaupa järgmisteks perioodideks. Pikenduslõivuks on 2500 ECUd. CTM valdaja õigused tühistatakse vastava avalduse põhjal või rikkumismenetluses esitatud vastuhagi alusel. Või ka kui TM ei ole kasutatud katkematu 5 aasta perioodi jooksul nende kaupade või teenuste puhul, millele ta on registreeritud kusjuures mittekasutamine ei ole õigustatud.

Euroopa Liidu kaubamärgisüsteemi alusel on võimalik taotleda ka EL **kollektiivkaubamärki**. CTM on taotluses kirjeldatud tähis, mis võimaldab eristada kaubamärgi valdajaks oleva ühenduse, ühenduse liikmete kaupu või teenuseid teiste ettevõtete kaupadest või teenustest. Taotleda võivad tööstus- ja väiketootjate, teenindajate ja ettevõtjate ühendused, kellel on vastavad õigused ja kohustused nagu lepingu sõlmimine ja hagi esitamine. Erinevalt tavalisest kaubamärgist või kollektiivkaubamärk viidata kaupade või teenuste geograafilisele päritolule. Vaidlusi lahendab iga liikmesriigi poolt kindlaksmääratud EL KAUBAMÄRGI KOHTUTE poolt. 1. Apr. 1996 jõustus märkide RV registreerimise Madriidi kokkuleppe protokoll.

31. Integraalskeemide mikrolülituste topoloogia

26. mail 1989. a. Washingtonis, intellektuaalomandi leping integraalskeemide valdkonnas.

Integraalskeem on elektroonikafunktsioonide täitmiseks valmistatud toode (seadis) lõpp- või vahepeelses kujus, mis sisaldab vähemalt ühe aktiivse elemendi ja mille ühendused on tehtud lahutamatu materjali sees või tema pinnal ning toode (seadis) moodustab ühise terviku.

Mikrolülituste (topograafia) tähendab elementide, kus vähemalt üks element on aktiivne element, kolmemõõtmelist asetust, ja mõnede või kõiki elementidevahelisi ühendusi või niisugune kolmemõõtmeline asetust, mis on ette valmistatud integraalskeemi tootmiseks.

Integraallülitus on originaalne, kui see on intellektuaalse töö tulemus ning kui seda ei ole toodetud teise mikrolülituse reprodutseermise kaudu ja see ei ole tavaline. Tavalistest osadest koosnevat mikrolülitust kaitstakse niivõrd, kuivõrd see on originaalne tervikuna.

Tshehhi seaduse järgi tähendab mikrolülitus seeriat omavahel seotud kujundeid, mis on fikseeritud või kolmedimensiooniliselt, ning iga kujund viitab pooljuhttoote ühe osa mudelile või osale või pooljuhttoote pinnale või selle osale, mis tahes töötlemisstaadiumis. Pooljuhttoode tähendab mikroelektroonilist toodet, selle lõplikul või vahepealsel kujul. Tootel on elektrooniline funktsioon ning see koosneb kerest, mis sisaldab pooljuhtivast materjalist osa, mis omakorda hõlmab vähemalt ühte ettemääratud osa juhtivast, isoleerivast või pooljuhtivast materjalist.

WIPO seaduse eelnõu (sept. 1997) alusel tähendab integraalskeem toodet, selle lõplikul või vahepealsel kujul, kas selle osad, millest vähemalt üks on aktiivne osa, ning mõned või kõik vaheühendused on terviklikul kujul materjalitükis ja/või -tükil ning, millel on elektrooniline funktsioon. Mikrolülitus on topograafia sünonüüm ja tähendab osade, millest vähemalt üks on aktiivosa ja integraalskeemi mõnede või kõikide vaheühenduste mistahes kujul kolmedimensioonilist paigutust, või töötlemiseks mõeldud integraalskeemi kolmedimensioonilist paigutust.

Integraalskeemide mikrolülituste kaitse tagamise põhjuseks ei ole mitte ainult mikrolülituste looja õiglane tasustamine vaid ka mikrolülituste loomise soodustamise funktsioon, mis omakorda võib soodustada adekvaatse hulga inim-, finants- ja tehnoloogiliste ressursside kasutamist, uute tehnoloogiliste lahenduste ja originaalsete toodete tootmiseks tarbijate huvides, tehnikaprogressi edendamist ning selle progressi laiendamist välistehnoloogia hankimise kaudu. Nagu näitab maailmapraktika tehnoloogia siire on kiirem ja turvalisem kui reprodutseermine või kui tootmine toimub koostöös tehnoloogia loojaga. Integraalskeemide mikrolülituste olemusest tuleneb, et nende suhtes ei saa kohaldada autoriõiguse, tööstusdisainilahenduste või leiutiste patendikaitse kehtivaid süsteeme. Seetõttu enamus riike, kes tunnustavad intellektuaalomandit integraalskeemides annavad eraldi kaitse integraalskeemide mikrolülitustele. Nimetatud

eelnõu kohaselt integraalskemide mikrolülitusi kaitstakse reprodutseerimise, maaletoomise, müümise või muu levitamise eest. Õiguskaitse ulatu on seetõttu sarnane tööstusomandi objektide kaitsele nagu registreeritud kaubamärgid, patenditud leiutised, jne. Oluline erinevus tuleneb siiski kaitse ALGUSEST ja seetõttu erineb see kaitsesüsteem teiste intellektuaalomandi kaitsesüsteemidest. TRIPS leping ja Washingtoni leping kaitse alguse kuupäevast ei räägi, loevad paljud kehtivad int. skeemide mikrolülituste kaiste seadused, nt. USA, Euroopa Liidu kaitse seadused sellist kaitset alates ESMAKORDSE KOMMERTSKASUTUSE KUUPÄEVAST MAAILMAS kui selline kasutamine on toimunud ja kui sellist kasutamist ei ole toimunud, siis kuupäevast, mil esitati mikrolülituse registreermise taotlust või mil see mikrolülitus registreeriti. WIPO seaduse eelnõu sätestab selle peamise põhimõtte, nimelt, et kaitset võib taotleda ainult sellistele integraalskeemide mikrolülitustele, mis on originaalsed. Selle nõude täimiseks peavad olema täidetud 2 tingimust. Mikrolülitus peab olema selle looja enda intellektuaalse töö tulemus ja see ei või loomise ajal olla tavapärane mikrolülituste loojate ja integraalskeemide tootjate seas. Kui mikrolülitus on maailmas olnud kommertskasutuses, tuleb selle registreerimise taotlus esitada 2 aasta jooksul. Kui mikrolülitus koosneb tavapäraste osade kombinatsioonist, siis sellistel juhtudel võimaldatakse kaitset vaid siis, kui kombinatsioon tervikuna vastab originaalsuse nõudele. Õigus mikrolülituse kaitsele kuulub selle mikrolülituse loojale, kusjuures see õigus võib üle minna pärimise teel või selle omanik võib need õigused ka loovutada. Vastavalt sellele seaduseelnõule omavad kõik juriidilised ja füüsilised isikud õigust kaitsele vaatamata nende rahvusele ja asukohale.

Eelnõu loetleb teod, mida võib sooritada seaduspäraselt, kui ainult omaniku loal:

Kaitstud mikrolülituste reprodutseerimine, maaletoomine, müümine või muul viisil levitamine KOMMERTSEESMÄRKIDEL. Õiguste omaniku nõusolekut ei ole vaja mikrolülituste reprodutseerimiseks, kui seda on tehtud isiklikes huvides hindamise, analüüsimise, uurimise või õpetamise eesmärgil. WIPO seaduse eelnõu sätestab erandi õiguse omaniku õigustele tegevuse osas, mida nimetatakse "vastupidine tehnoloogia". Sellisel juhul isik, kes ei ole õiguse omanik mitte ainult ei hinda ja analüüsi kaitstud mikrolülitust vaid lisaks sellele loob ka uue mikrolülituse, mis võib sisaldada kaitstud mikrolülitust osaliselt või tervikuna. See erand kehtib vaid juhul, kui mikrolülitus vastab originaalsuse nõudele. Seetõttu, kui mikrolülitus on loodud hindamise ja analüüsi põhjal ning ei ole originaalne, ei ole kaitstud mikrolülituse reprodutseerimine, selle liitmine integraalskeemile ja seda mikrolülitust sisaldava integraalskeemi kasutamine kommertseesmärgil ei ole lubatud. Vastupidise tehnoloogia kasutaja ei pea maksma hüvitust õiguste omanikule.

WIPO seaduse eelnõu sätestab integraalskeemide mikrolülituste topograafia kaitse alguse ja kestuse. Kaitse algab kas mikrolülituse esimese kommertskasutuse kuupäevast maailma mistahes paigas või kui mikrolülitus ei ole olnud veel kommertskasutuses, siis kaitse algab taotluse esitamise kuupäevast. Eristatakse kuupäeva, millest alates kaitset võimaldatakse ja kuupäeva millest alates taotleja võib oma õigusi rakendada. Kui mikrolülitust on kasutatud enne taotluse esitamist ei ole need kuupäevad samad, kuna kaitset saab rakendada ainult juhul, kui registreerimistaotlus on esitatud kahe aasta jooksul alates esmakordsest kommertskasutusest maailma mistahes paigas. Kui

mikrolülitus ei ole olnud kommertskasutuses, siis algab ja rakendatakse õiguskaitset alates registreerimistaotluse esitamise kuupäevast. Taotlus peab sisaldama joonise, mis seletab mikrolülituse elektroonilist funktsiooni ja kui integraalskeemile liidetud mikrolülitus on olnud kommertskasutuses, siis tuleb registreerimistaotlusele lisada ka integraalskeemi näidis. Mikrolülituste seaduse eelnõu sätestab ka omandiõiguse ülemineku, kas siis litsentsilepingu alusel või õiguste loovutamisel. Mikrolülituse seaduse eelnõu sätestab ka mikrolülituse registreeringu tühistamise võimaluse kolmandate isikute (huvitatud isikute) poolt. Huvitatud isiku all tuleb mõista isikut, keda ettenähtud nõuetele mittevastava mikrolülituse registreeringu olemasolu takistab nimetatud mikrolülituse kasutamist. Kuna mikrolülituste registreerimisel mingit sisulist ekspertiisi ei tehta, võib tühistamist nõuda järgmistel põhjustel:

- 1) Taotluse aluse esitatu ei ole integraalskeemi mikrolülitus
- 2) Mikrolülitus ei ole originaalne
- 3) Isikul, kelle nimi kanti mikrolülituste registrisse ei olnud õigust kaitsele
- 4) Registreerimistaotlust ei esitatud kahe aasta jooksul alates esmakordsest kommertskasutusest maailma mistahes paigas.

Mikrolülituse omaniku võimalus kaitsta oma õigusi rikkumiste puhul: tal on õigus esitada hagi iga isiku vastu, kes on rikkunud või rikub või võib rikkuda mikrolülituse registreerimistaotlusega antud õigusi. Eelnõu sätestab, et vastav riik peab sätestama kriminaalsanktsioonide rakendamise võimaluse tahtlike rikkumiste puhul.

32. Patendi kirjelduse struktuur